

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomikoulutus

2021

Karita Blom & Johanna Ervasti

VALOKUVAUS TYÖVÄLINEENÄ KEHITYSVAMMAISTEN PIENRYHMÄTOIMINNASSA

– Opas valokuvaharjoitusten käyttämiseen
ohjaustyössä

Karita Blom & Johanna Ervasti

VALOKUVAUS TYÖVÄLINEENÄ KEHITYSVAMMAISTEN PIENRYHMÄTOIMINNASSA

- Opas valokuvaharjoitusten käyttämiseen ohjaustyössä

Tämän kehittämistyön tavoitteena oli kehittää valokuvaharjoituksiin perustuva uusi työväline kehitysvammaisten pienryhmän ohjaajien käyttöön. Kehittämistyön tilaajana toimi KTO® – Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus. Kehittämistyö toteutettiin KTO:n työllistymistä edistävää palvelua tuottavassa Ravattulan toimintakeskuksen Dynamo-ryhmän asiakkaiden ja pienryhmän ohjaajien kanssa. Pienryhmän ohjaajilla on jatkuva tarve uusille työvälineille ohjaustyön tueksi.

Kehittämistyössä toteutettiin valokuvatyöpajoja kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa. Työpajoissa sovellettiin valokuvaharjoituksia Heinilän ym. (2020) Saanko näyttää maailmani sinulle – oppimisen taikaa -työkirjasta. Kehittämistyö toteutettiin konstruktivistisen mallin mukaisesti. Kehittämistyössä käytettyjä menetelmiä olivat keskustelua edistävät ja osallistavat menetelmät, kuten dialoginen keskustelu, palaverit sekä työpajat. Asiakkaat olivat keskeisessä roolissa kehittämistyön toteutuksessa testaamassa ja antamassa palautetta työpajoissa tehdyistä valokuvaharjoituksista.

Kehittämistyön tuotoksena syntyi opas, joka sisältää asiakasryhmälle muokatut valokuvaharjoitukset tukimateriaaleineen pienryhmän ohjaajien käyttöön. Oppaan harjoitukset on ryhmitelty teemoittain ja ne sisältävät myös ohjeet sekä esimerkit harjoitusten toteuttamiseen.

Oppaan harjoitukset on sovellettu käytettäväksi kehitysvammaisten työllistymistä edistävissä palveluissa. Opas on vapaasti hyödynnettävissä muissa kehitysvamma-alan vastaavissa palveluissa tai sosiaali- ja kasvatustieteiden ryhmämuotoisissa toiminnoissa. Vaikka harjoitusten teemat ovat valittu työelämätaitoja tukeviksi, voi niitä hyvin soveltaa myös vapaa-aikaan ja käsitellä harjoitusten teemoja eri näkökulmista.

ASIASANAT:

kehitysvammaisuus, ohjaustyö, luovat menetelmät, valokuvaus, osallisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

2021 | 59 pages, 25 pages in appendices

Karita Blom & Johanna Ervasti

PHOTOGRAPHY AS A TOOL IN SMALL GROUP ACTIVITIES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

- a guide on how to use photo exercises with people with disabilities

The aim of this development work was to develop a new tool for small group instructors who work with people with disabilities. The tool is based on photography exercises. The development work was commissioned by KTO® - Support and competence center for people with disabilities. The development work was carried out with the clients and instructors of Dynamo group in KTO's activity center Ravattula that provides employment promotion service. Small group instructors have a constant need for new tools to support their work.

In the development work, photography workshops were held with clients with disabilities. In the workshops, photo exercises were done according to Heinilä et al. (2020). The development work was carried out according to a constructivist model. The methods used in the development work were discussion-promoting and participatory methods, such as dialogue, meetings, and workshops. Clients played a key role in the development process by testing and giving feedback on the photo exercises done in the workshops.

The output of the development work was a guide that contains customized photo exercises for the client group with support materials for the use of small group instructors. The exercises in the guide are grouped by theme. The guide also contains instructions and examples for carrying out the exercises.

The exercises in the guide are aimed to be used in services that promote the employment of people with disabilities. The guide can also be used in other services for people with disabilities, or in group activities in the social and educational field. Even though the themes of the exercises have been chosen to support working life skills, they can be applied to leisure time as well, and the themes can be addressed from different perspectives.

KEYWORDS:

people with disabilities, counselling and guidance work, creative methods, photography, participation

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Kehittämistyön tarve ja perustelut	7
2.2 Toimintaympäristön ja toimeksiantajan kuvaus	9
2.3 Kehittämistehtävä ja tavoitteet	11
3 VAMMAISPALVELUT	12
3.1 Asiakasryhmänä kehitysvammaiset	12
3.2 Palvelujärjestelmä	15
3.3 Työllistymistä edistävä toiminta osallisuuden tukena	17
4 VALOKUVAN KÄYTTÖ SOSIAALIALALLA	20
4.1 Luova toiminta osallisuuden mahdollistajana	20
4.2 Luovat menetelmät ohjaustyössä	22
4.3 Valokuvan käyttö sosiaalialan työvälineenä	24
4.4 Saanko näyttää maailmani sinulle –valokuvaharjoitukset	26
5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS JA TUOTOS	28
5.1 Kehittämistyön prosessimalli ja -menetelmät	28
5.2 Kehittämistyön eteneminen vaiheittain	30
5.3 Työpajojen toteutus ja reflektointi	35
5.4 Kehittämistyön tuotos	47
6 KEHITTÄMISTYÖN ARVIOINTI	50
6.1 Kehittämistyön tuotoksen arviointi	50
6.2 Kehittämistyön prosessin arviointi	51
6.3 Ammatillinen arviointi	55
LÄHTEET	57

LIITTEET

Liite 1. Opas valokuvaharjoitusten käyttämiseen ohjaustyössä

KUVIOT

Kuvio 1. Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli (mukaillen Salonen 2013).	28
Kuvio 2. Työpajojen eteneminen tiivistetysti.	36
Kuvio 3. Saanko näyttää maailmani sinulle - oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla - työkirjan (Heinilä ym. 2020) teemojen ja Dynamo-ryhmän teemojen ryhmittely.	48
Kuvio 4. Oppaan rakenne ja sisältö.	49

1 JOHDANTO

Kehittämistyön tilaaja on KTO® - Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus. KTO – Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus tarjoaa palveluja kehitysvammaisille ja muille erityistä tukea tarvitseville ihmisille Varsinais-Suomen alueella. Palveluihin kuuluu kuntoutuskeskus, asumispalveluita sekä työllistymistä ja osallisuutta edistävät toiminnot mukaan lukien elämäntaito- ja elämäntaitovalmennuksen. Kehittämistyö toteutetaan KTO:n Ravattulan toimintakeskuksessa, joka sijaitsee Turussa. Toimintakeskuksessa toimii työllistymistä edistävä Dynamo-ryhmä, jonka asiakkaiden ja ohjaajien kanssa kehittäminen toteutetaan.

Kehittämistyön tavoite on uuden valokuvaharjoituksiin perustuvan työvälteen kehittäminen Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajien käyttöön. Suunnittelemme ja toteutamme valokuvatyöpajat kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa ja tämän asiakasryhmän erityispiirteet huomioiden. Työpajoissa sovelletaan valokuvaharjoituksia Heini-län ym. (2020) Saanko näyttää maailmani sinulle – oppimisen taikaa -työkirjasta. Harjoitukset muokataan kyseinen asiakasryhmä huomioon ottaen. Asiakasryhmälle räätälöidyt harjoitukset tukimateriaaleineen kootaan oppaaksi pienryhmän ohjaajien jatkokäyttöä varten.

Toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajilla on jatkuva tarve uusille työvälteille, joita voi hyödyntää ryhmän ohjauksessa. Luovat menetelmät, kuten valokuvauksen hyödyntäminen, luovat paljon mahdollisuuksia sosiaalialan ohjaustyöhön. Kyseinen kehittäminen valikoitui opinnäytetyömme aiheeksi, koska olemme kiinnostuneita luovien menetelmien tuomista mahdollisuuksista sosiaalialan työtehtävissä. Koemme, että valokuvatyöskentelyllä on paljon mahdollisuuksia tuoda näkyviksi asiakkaalle merkityksellisiä asioita omasta elämästään ja esimerkiksi ammatillisista vahvuuksistaan.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämistyön tarve ja perustelut

Kehittämistyön tilaaja on KTO® - Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus. KTO:n kehittämispalvelut osallistuvat valtakunnallisiin kehitysvamma-alan hankkeisiin ja tekevät yhteistyötä oppilaitosten kanssa tarjoamalla opiskelijoille opinnäytetyöaiheita. Kehittämispalveluiden toiminnan tavoitteena on edistää kehitysvammaisten yhdenvertaisuutta, osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä sekä oikeutta kotiin ja arkeen. Kehittämispalveluilla on merkittävä rooli uusien toimintatapojen tuomisessa ja juurruttamisessa KTO:n toimintaan. (KTO 2020.)

Kehittämistyön tarve lähti liikkeelle KTO:n kehittämispalveluiden kiinnostuksesta valokuvatyöskentelyn hyödyntämiseen organisaationsa asiakkaiden kanssa. He olivat tutustuneet Heinilän, Honkasen, Pitkäsen & Wedforsin 2020 julkaisemaan Saanko näyttää maailmani sinulle –oppimisen taikaa -työkirjaan ja pohtivat sen harjoitusten käyttämistä kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa. Saanko näyttää maailmani sinulle –oppimisen taikaa on työkirja, johon on koottu harjoituksia valokuvan voimauttavasta käytöstä opetuksessa ja ohjauksessa. Valokuvaa ja valokuvaamista hyödyntävät harjoitukset ovat tavoitteellisia ja ne liittyvät ammatillisen koulutuksen työllistymisvalmiuksia kehittäviin tavoitteisiin, kuten itsetuntemukseen, vuorovaikutukseen, ryhmä- ja tiimityötaitoihin ja osaamisen osoittamisen taitoihin. Harjoitukset on suunniteltu ja kokeiltu Telma- ja Valma-koulutuksissa. Työkirja on koottu ESR-rahoitteisessa Oppimisen taikaa –hankkeessa (2019–2021) ja on vapaasti kopioitavissa. (Heinilä ym. 2020.) Työkirjan www-osoite löytyy raporttimme lähdeluettelosta.

Kehittämistyön käytännön toteutukseen lähti mukaan Ravattulan toimintakeskus, joka tuottaa KTO:n työllistymistä edistäviä palveluita. Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajat huomasivat työkirjan mahdollisen potentiaalin ja sen työllistymisvalmiuksia kehittävien tavoitteiden sopivan heillä tarjolla olevan työllistymistä edistävän pienryhmätoiminnan tavoitteisiin. Pienryhmän ohjaajat halusivat tämän kehittämistyön avulla selvittää, miten kyseiset valokuvaharjoitteet sopivat kehitysvammaisille asiakkaille ja

pienryhmän työllistymistä edistävään toimintaan. Valokuvatyöskentelyä ei ole aikaisemmin ryhmän toiminnassa hyödynnetty.

Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajien työhön kuuluu ryhmämuotoisten työpajojen suunnittelu, ohjaaminen ja arviointi, joten uusille työvälaineille, joita voi ohjaustilanteissa hyödyntää, on jatkuva tarve. Eri pienryhmissä hyödynnetään muun muassa neuropsykiatrisen valmennuksen menetelmiä, ratkaisukeskeisyyden periaatteita, kehoitietoisuutta tukevaa Somebody® -menetelmää ja erilaisia luovan toiminnan menetelmiä. Työvälineitä, kuten esimerkiksi Matkalla työelämään – käsikirja työpajatoiminnan ohjaamiseen (Oman elämän nainen 2021) sekä kuvakortteja ja muita kirjallisia harjoituksia hyödynnetään monipuolisesti ohjaustyön tukena.

Pienryhmän ohjaajat toivat esiin, että erityisesti ohjauksissa käytettävien materiaalien, kuten erilaisten harjoitusten soveltaminen ja sopivan tukimateriaalien etsiminen tai muokkaaminen on aikaa vievää ja lähes aina joitakin muokkauksia on tehtävä. Uusien työvälineiden testaamiselle ja soveltamiselle kyseinen asiakasryhmä huomioiden ei kuitenkaan ole aina resurssien rajallisuuden vuoksi aikaa. Erityisesti täysin uuden menetelmän, kuten valokuvamenetelmän käyttöönotto vaatii kokeilua ja testausta sekä mahdollisten tukimateriaalien tekoa ja työvälineisiin tutustumista. Valokuvatyöskentelystä ei pienryhmän ohjaajilla ole aiempaa kokemusta.

Dynamo-pienryhmätoimintaa on ollut Ravattulan toimintakeskuksessa noin kolmen vuoden ajan. Näiden kolmen vuoden aikana työllistymistä edistävän pienryhmän toiminnan perusrunko on kehitetty ja muokattu asiakasryhmän tarpeisiin sopiviksi. Erityisesti ensimmäisen pienryhmän aikana materiaaleja on jouduttu työstämään paljon ja etsimään käytännön kokeilujen kautta sopivia työvälineitä ja -menetelmiä. Nyt kyseessä on kolmas ryhmä ja ryhmän toiminnan perusrunko on muokkautunut toimivaksi. Uuden työvälineen mukaan ottaminen on nyt ajankohtaista myös pienryhmätoiminnan jatkokehittämisen näkökulmasta. Pienryhmän ohjaajien on mahdollisuus lisätä omaa ammatillista osaamistaan kehittämistyön kautta ja hyödyntää uutta työvälinettä jatkossa osana työllistymistä edistävää pienryhmätoimintaa.

2.2 Toimintaympäristön ja toimeksiantajan kuvaus

Kehittämistyön fyysisenä toimintaympäristönä oli Turussa sijaitseva Ravattulan toimintakeskus, joka tarjoaa päivittäin työllistymistä edistävää toimintaa 65–70 kehitysvammaiselle tai muuta erityistä tukea tarvitsevalle erityishuollon asiakkaalle. Toiminnan tarkoitus on tarjota monipuolista päiväaikaista toimintaa turvallisessa, kehittävässä ja arvostavassa ympäristössä. Toiminta on osallisuutta tukevaa ja se pohjautuu asiakkaan kanssa tehtyyn yksilölliseen suunnitelmaan. Toimintakeskuksessa on metalli-, puu-, ulko-, keittiö-, tekstiili- ja kutomoryhmä sekä neljä kokoonpanoryhmää, joista jokaisella on oma ohjaajansa. Toimintakeskuksessa tehdään myös erilaisia alihankinta- ja tilaustöitä sekä myyntiin omia tuotteita, kuten tekstiilitöitä, pihakalusteita ja lyhtyjä. Toiminnassa hyödynnetään osallisuutta ja työllistymistä edistäviä laatukriteereitä ja yksilöllisen tuen laatukriteereitä. (KTO 2020.) Toimintakeskuksessa on lisäksi erilaisia pienryhmiä, kuten ikään-tyville tarkoitettu tarinatupa, kehotietoisuus-, tunne- ja vuorovaikutustaitoja kehittävä ryhmä sekä työllistymisvalmiuksia edistävä ryhmä. Pienryhmät kokoontuvat yleensä kerran viikossa.

Kehittämistyön käytännön työssä oli mukana kahden opiskelijaohjaajan lisäksi KTO:n kehittämissuunnittelija sekä kaksi pienryhmän ohjaajaa, jotka työskentelevät Ravattulan toimintakeskuksessa. Ravattulan toimintakeskuksessa pienryhmän ohjaajien työtehtäviin kuuluvat ryhmämuotoisten työpajojen suunnittelu, ohjaaminen ja arviointi. Työpajatyöskentely toteutettiin Ravattulan toimintakeskuksessa toimivan työllistymisvalmiuksia edistävän Dynamo-ryhmän kanssa.

Dynamo-ryhmä kokoontuu kerran viikossa koko päivän. Ryhmän kokonaiskesto on noin yhden vuoden. Voimavarakeskeisyys on ryhmän kantava teema. Ryhmässä keskitytään työelämätaitoihin ja toimintamuotona on pienryhmä. Ryhmän tavoitteena on lisätä asiakkaiden itsetuntemusta sekä omien vahvuuksien tunnistamista ja hyödyntämistä. Tavoitteena on myös tukea vuorovaikutustaitojen sekä itseilmaisun vahvistumista. (KTO 2020.)

Dynamo-ryhmän tarkoituksena on toimia väliportaana toimintakeskuksen työllistymistä edistävien toimintojen ja työvalmentajan välissä asiakkaan työllistymisprosessissa. Dynamo-ryhmässä hyödynnetään neuropsykiatrisen valmennuksen menetelmiä ja ratkaisukeskeisyyden periaatteita. Tamskin ja Huotarín (2013) mukaan neuropsykiatrisella valmennuksella tarkoitetaan ajattelu- ja työskentelytapaa, jossa valmentaja ohjaa asiakasta löytämään omat keinonsa ja voimavaransa. Valmentajan tarkoitus on auttaa asiakasta

määrittämään omat tavoitteensa ja saavuttamaan ne, sekä auttaa asiakasta löytämään hänen paras toimintakykynsä. Ratkaisukeskeinen ajattelutapa tarkoittaa tietynlaista asennetta ongelmallisiin tilanteisiin, jolla pyritään ratkaisuihin, tavoitteisiin, ja päämäärien löytämiseen. Olennaista ratkaisukeskeisessä ajattelutavassa on tulevaisuuteen suuntautuminen sekä voimavarojen ja toiveikkuuden etsiminen ja tukeminen. (Tamski & Huotari 2013, 5–7.)

Dynamo-ryhmän tavoitteena on harjoitella sellaisia työelämään kuuluvia arjen taitoja, joita tarvitaan työnhakijana ja -tekijänä. Näitä ovat muun muassa vuorovaikutustaidot, annettujen ohjeiden mukaan toimiminen, oma-aloitteisuus ja itseohjautuvuus sekä aika-aulussa pysyminen. Harjoitusten avulla tuetaan ryhmäläisten itsetuntemuksen vahvistumista, oma-aloitteisuuden ja itseohjautuvuuden lisääntymistä, työelämävalmiuksien kehittymistä sekä vertaistukiryhmän muodostumista huomioiden myös asiakkailta nousevat tavoitteet. Dynamo-ryhmän pääteemat ovat: motivaatio, itsearviointi, tunteet, itsetuntemus, hyvä työntekijä sekä työkokeilu. Dynamo-pienryhmätoiminta on suunnattu Ravattulan toimintakeskuksessa työskenteleville nuorille, joilla on mahdollisuus työllistymiseen toimintakeskuksen ulkopuolelle. (Heurlin & Korhonen 2019, 3–6.)

Pienryhmän koko on yleensä 4–5 henkeä. Kehittämistyössä mukana olleessa ryhmässä asiakkaita oli neljä ja kaikki olivat nuoria aikuisia. Ryhmä oli ollut koossa jo lähes vuoden, mutta sen toiminta oli Covid-19-pandemian vuoksi ollut lakkautettuna tästä ajasta noin puoli vuotta. Asiakkaat olivat ryhmäytyneet hyvin pitkästä tauosta huolimatta ja asiakkaiden välillä vallitsi luottamus sekä turvallinen ilmapiiri, joka tuki ryhmän osallistumista ja sitoutumista myös kehittämistyöhön.

Kaikki asiakkaat olivat olleet jo ennen ryhmään osallistumista toimintakeskuksen asiakkaina, mutta he työskentelivät eri puolilla toimintakeskusta. Asiakkailta on omissa työryhmissä omaohjaajat. Pienryhmän ohjaajat eivät toimi asiakkaiden omaohjaajina muuten kuin sellaisissa tilanteissa, että asiakas ei osallistu kuin tiettyyn pienryhmään. Pienryhmän ohjaajien tehtävä on tukea asiakasta saavuttamaan ryhmässä asetettuja tavoitteita sekä ohjata, kannustaa ja motivoida asiakasta toimimaan ryhmässä mahdollisimman itsenäisesti ja tukea asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumista myös ryhmätoiminnassa.

2.3 Kehittämistehtävä ja tavoitteet

Kehittämistehtävän tavoite on uuden valokuvaharjoituksiin perustuvan työvälineen kehittäminen Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajien käyttöön. Tarkoituksena on toteuttaa valokuvatyöpajoja Dynamo-ryhmän asiakkaiden kanssa. Työpajoissa sovelletaan valokuvaharjoituksia Heinilän ym. (2020) Saanko näyttää maailmani sinulle – oppimisen taikaa -työkirjasta.

Testattavat harjoitukset valikoidaan Dynamo-ryhmän tavoitteet huomioiden sekä muokataan asiakasryhmälle soveltuviksi yhdessä Dynamo-ryhmän asiakkaiden sekä pienryhmän ohjaajien kanssa. Harjoitusten tueksi tehdään tarvittaessa esimerkiksi kuvitettuja tai selkokieliisiä ohjeita. Kehittämistehtävän aikana testaamme valokuvatyöskentelyn ja -harjoitusten soveltuvuutta Dynamo-ryhmän asiakkaille. Valokuvatyöskentelyä ei ole aikaisemmin hyödynnetty kyseisen ryhmän ohjaustyössä.

Kehittämistehtävän tuotoksena kokoamme asiakasryhmälle muokatut valokuvaharjoitukset oppaaksi tukimateriaaleineen. Tilaajan toive on, että Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajat saavat valokuvaharjoituksista uuden työvälineen, jota he voivat jatkossa hyödyntää muiden vastaavanlaisten pienryhmien ohjaustyössä. Oppaan tavoite on, että pienryhmän ohjaajat voivat jatkossa helposti toteuttaa valokuvatyöskentelyä Dynamo-ryhmän kanssa.

3 VAMMAISPALVELUT

3.1 Asiakasryhmänä kehitysvammaiset

Käsitteenä kehitysvammaisuus on hankala määritellä yksiselitteisesti. Kehitysvammaisuus tarkoittaa vaikeutta ymmärtää ja oppia uusia asioita. Kehitysvamman vaikutukset ihmisen elämään ovat yksilöllisiä. Osalla kehitysvamma on lievä ja se vaikuttaa vain vähän henkilön toimintakykyyn, kun taas vaikeasti kehitysvammainen henkilö tarvitsee ympärivuorokautista tukea ja apua. (Verner 2020.)

Heikki Seppälä (2017) kirjoittaa teoksessa *Erilaiset eväät: kirja kehitysvammaisuudesta*, että kehitysvammaisuus voidaan nähdä sateenvarjokäsitteenä eri syistä johtuville ja eri tavoin näyttäytyville vammaisuuden muodoille. Kuvaavampaa olisikin käyttää termiä kehitysvammaisuuden kirjo. Kehitysvammaisuus on myös hallinnollinen termi, jota tarvitaan erilaisten sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluiden myöntämiseen. Sitä käytetään ja tarvitaan määrittämään henkilöitä, jotka eivät itsenäisesti selviydy iänmukaisista perustehtävistään, ja jotta heille voidaan turvata erityiset tuki-, hoito- ja kuntoutuspalvelut sekä toimeentulo. Kansainvälisessä tieteellisessä keskustelussa kehitysvammaisuudesta käytetään käsitettä ”intellectual disability”, joka tarkoittaa älyllistä vammaisuutta, kyvyn puutetta. Ominaista on, että kehitysvammaisella henkilöllä on merkittäviä rajoitteita sekä yleisessä henkisessä kyvykkyydessä, että opituissa elämänhallintataidoissa, ja edellä mainitut ilmenevät viimeistään nuoruusiässä, käytännössä ennen 18 vuoden ikää. (Seppälä 2017, 36–37.)

Kehitysvammat jaotellaan usein lääketieteellisesti lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen. Kehitysvammaisuuden syitä on useita ja se voi johtua esimerkiksi perintötekijöistä johtuvista syistä, raskausajan ongelmista tai synnytyksen aikaisesta hapenpuutteesta. Joskus syynä voi olla myös lapsuuden aikainen onnettomuus tai sairaus. Kehitysvammaisuutta ei tule sekoittaa liikuntavammaan tai cp-vammaan, eikä kehitysvamma myöskään ole sairaus. Ihmisellä voi olla useampi kuin yksi vamma. (Verner 2020.)

Kehitysvammoja voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta, jotka ovat lääketieteellinen, sosiaalinen ja toimintakyvyn näkökulma. Lääketieteellisestä näkökulmasta kehitysvamma ei ole sairaus, vaan se on aivojen toiminnan häiriössä oleva oire, joka on tullut ennen aikuisikää. Oireyhtymä tai syndrooma sisältää useampia oireita, joiden kokonaisuus on tunnistettavissa. Esimerkiksi Downin syndroomassa kehitysvamma on oirekokonaisuuden pääoire. Kehitysvammaisuuden oireet johtuvat isoavojen kuorikerroksen toimintakyvyn poikkeamasta. Aivokuoren eri alueet osallistuvat monen eri toiminnan säätelyyn kehossa, joten kehitysvammaan voi liittyä myös muita kuin älykkyyteen liittyviä häiriöitä. Kehitysvamman liitännäisoireita voikin olla kömpelö liikkuminen, puheentuottamisen vaikeudet tai poikkeava käytös. Tyypillisiä liitännäissairauksia kehitysvammaisilla ovat epilepsia, erilaiset aistivammat, autismin kirjon häiriöt ja Alzheimerin tauti. Mitä vaikeampi kehitysvamman aste ihmisellä on, sitä todennäköisemmin hänellä on myös muita liitännäissairauksia tai muita vammoja. (Verner 2020.)

Sosiaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna kehitysvammaisuus näyttäytyy yhteisön suhteena yksilöön. Eri kulttuureissa kehitysvammaisuuden ja vammaisuuden suhtaudutaan eri tavoin ja kehitysvammaisuuden vaikuttaa lisäksi henkilön subjektiivinen kokemus asiasta. Subjektiivisuudella tarkoitetaan sitä, miten henkilö itse kokee tilanteensa. Sosiaalinen näkökulma tuo esille kehitysvammaisen henkilön riippuvuuden muista ihmisistä. Tällä näkökulmalla tuodaan näkyväksi myös se, että riippuvuutta synnyttävät ennakkoluulot, syrjäytetty asema, köyhyys ja rakenteelliset esteet. Edellä mainitut asiat ovat usein seurausta siitä, että yhteiskuntaa ei aina rakenneta kaikille sen jäsenille. (Verner 2020.)

Toimintakyvyn näkökulma tuo esiin yksilön ja ympäristön välisen suhteen. Eri ympäristöissä, kuten kotona tai töissä, ihmisen toimintakyky näyttäytyy eri tavalla. Tätä määritelmää käytetään, kun mietitään elämänlaatua ja arjessa selviytymistä. Henkilön voimavarat ja vahvuudet korostuvat toimintakyvyn näkökulmassa. Toimintakyvyn käsitettä voidaan määritellä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn kautta sekä kokemuksellisen toimintakyvyn kautta. Toimintakyky tarkoittaa kykyä toimia tilanteen ja olosuhteiden mukaisesti ja se merkitsee aina suhdetta ihmisen ja ympäristön välillä. Kehitysvammaisen henkilö kohtaa useimmiten vaikeuksia silloin, kun hänen omat ja ympäristöstä esiin nousevat vaatimukset ovat ristiriidassa keskenään. Toimintakyky voikin näyttäytyä hyvin erilaisena olosuhteiden mukaan, kuten kotona tai asioidessa ulkomaailmassa. Silloin kun kehitysvammaisen henkilön toimintakyky ei riitä tilanteissa suoriutumiseen tarvitsee hän apua ja tukea. Toimintakyky ilmenee aina sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Psykososiaaliset tekijät vaikuttavat keskeisesti toimintakykyyn, joten se on siis muutakin kuin pelkästään fyysistä tai motorista toimintakykyä. Läheiset ihmiset ja tukiverkot sekä muut sosiaaliset suhteet ovat toimintakyvyn kannalta ratkaisevia. Toimintakykyä voidaan tukea erilaisilla tukitoimilla sekä vaikuttamalla toimintaympäristöön. Eri tukitoimilla mahdollistetaan kehitysvammaisen henkilön osallistuminen koulutukseen, asumiseen ja vapaa-ajan viettoon. Toimintakyvyn vahvuudet ovat yhtä tärkeä kartoittaa kuin rajoittavat tekijät. Tukitoimien ja kuntouksen tarpeenmukaisuuden ja oikein kohdentamisen takia toimintakyvyn eri alueet on kuvattava mahdollisimman eritellysti. (Verner 2020.)

Tarkasteltiinpa kehitysvammaisuutta mistä näkökulmasta tahansa yhteistä kehitysvammaisuuden kirjolle on joka tapauksessa avun ja tuen tarve jokapäiväisessä elämässä. Tuki voi tarkoittaa ympärivuorokautista hoivaa ja huolenpitoa tai yksilöllistä, tarpeen mukaista avustamista esimerkiksi raha-asioissa, kauppa-asioinnissa, hygienia- ja terveysasioissa tai työntekoon liittyen. (Seppälä 2017, 10.) Kehitysvammaisuus vaikuttaa henkilön kykyyn selvitä vuorovaikutustilanteista ja käytännön askareista sekä hänen taitoonsa hallita fyysistä ja sosiaalista ympäristöään. Mitä suurempia toimintakyvyn rajoitteet ovat, sitä suurempi on henkilön avun ja tuen tarve, jotta hän voisi osallistua yhteisön ja yhteiskunnan elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa. (Seppälä 2017, 77.)

Oppimisen vaikeudet ja erityispiirteet ovat kehitysvammaisuuden ydinkysymyksiä. Kehitysvammaisten oppijoiden kapasiteetti ottaa vastaan ja jäsentää informaatiota on rajoittunut. Tarkkaavuuden omatoiminen suuntaaminen käsillä olevan tehtävän tai toiminnan kannalta oikeisiin asioihin jää sattumanvaraiseksi. Orientoitumisen hitaus ja epätarkkuus ovat osaltaan syynä siihen, että opitut asiat eivät tallennu muistiin samalla tavalla kuin ikätovereilla ja muistiin tallentuneiden asioiden käyttö ongelmanratkaisussa on heikkoa. Ohjaavan kumppanin antaman avun turvin suoriutuminen tehtävistä on kuitenkin selvästi parempaa kuin itsenäinen työskentely ja tämä kehitysvammaisten ihmisten oppimisen erityispiirre onkin tärkeää pitää mielessä heidän opetustaan ja ohjaustaan suunniteltaessa. (Seppälä 2017, 89–95.)

Käytännössä asiakkaiden haasteet voivat liittyä muun muassa tekstin ja annettujen ohjeiden ymmärtämiseen, käsitteiden ymmärtämiseen, asioiden visualisointiin tai esimerkiksi aloittekykyyn. Haasteita voi olla myös kirjoitustaidossa, jolloin asiakas ei pysty tuottamaan tekstiä ilman tukea. Asiakkaan päätöksentekoa voi tukea antamalla eri vaihtoehtoja, joista asiakas voi tehdä valinnan. Käsitteitä on syytä avata ja keskustella niistä yhteisesti. Usein abstraktien asioiden hahmottaminen tai kuvaaminen on haastavaa

asiakkaille, joten selkokielisyys niin tekstissä kuin kuvissa tukee asiakkaan tarpeita parhaiten. Kehitysvammaisten asiakkaiden toimintakyvyssä haasteet näyttäytyvät kuitenkin aina yksilöllisesti ja ei voida sanoa, että jokaisella olisi samanlaisia kognitiivisia haasteita, kuin kaikilla muilla kehitysvammaisilla.

3.2 Palvelujärjestelmä

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämisestä ja toimeentulon turvaamisesta. Vammaisilla henkilöillä on oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja syrjimättömyyteen sekä tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Vammaispalveluista säädetään sosiaalihuoltolaissa, vammaispalvelulain ja kehitysvammalain. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020.) Sosiaalihuoltolaki on sosiaalihuollon yleislaki, jonka lähtökohta on sosiaalipalveluiden järjestämisessä kaikille tarkoitetut yleiset palvelut. Tarvittaessa palveluita täydennetään erityislainsäädännöllä, kuten vammaispalvelulain sekä kehitysvammalain perusteella. (Vammaispalveluiden käsikirja 2020.)

Vammaispalveluiden toteuttamisesta vastaavat pääosin kunnat. Vammaiselle henkilölle laaditaan henkilökohtainen palvelusuunnitelma hänen tarvitsemiensa palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi. Erilaisia palveluja ja tukitoimia ovat: apuvälinepalvelut, asunnon muutostyöt, henkilökohtainen apu, kuljetuspalvelut, palveluasuminen, päivätoiminta, sopeutumisvalmennus ja kuntoutusohjaus, kehitysvammaisten erityispalvelut, kuntoutus, laitoshoido, perhehoito, omaishoidon tuki, tulkkauspalvelu, taloudellinen tuki sekä työllistyminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020.)

Vammaisille tarkoitetut työ- ja päivätoiminta muodostavat palvelujen kokonaisuuden. Tarkoitus on edistää sosiaalihuollon keinoin vammaisten henkilöiden osallisuutta ja mahdollisuuksia osallistua työelämään. Päivätoimintaa kuvataan nykyään useimmin osallisuutta edistävänä toimintana, joka kuvastaa paremmin toiminnan tarkoitusta. Päivätoiminta voi sisältää esimerkiksi ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, luovaa toimintaa ja sosiaalisten taitojen harjoittelua. Päivätoimintaa järjestetään vammaispalvelulain, kehitysvammalain sekä sosiaalihuoltolain perusteella. (Vammaispalveluiden käsikirja 2020.) Kehitysvammaisten päivätoiminta on pääasiallisesti vaikeimmin vammaisille tarkoitettua

viriketoimintaa, joka rytmittää arkea ja ylläpitää toimintakykyä. Kehitysvammaisten työtoiminta voi sisältää muun muassa tekstiili- ja puutyötä sekä yrityksille alihankintana tehtävää kokoonpano- ja pakkaustyötä. Työtoimintaa järjestetään kehitysvammalain tai sosiaalihuoltolain perusteella. (Vernerin 2020.) Palvelukokonaisuuden tulisi olla joustavasti rakennettu, jolloin yksilölliset tarpeet pystytään huomioimaan. YK:n vammaissopimuksen ratifioinnin myötä vammaisten ihmisten osallistuminen yhteiskuntaan on keskeinen konkreettinen tavoite. (Vammaispalveluiden käsikirja 2020.)

KTO - Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus on Varsinais-Suomen erityishuolto-
piiri. Kehitysvammaisten henkilöiden erityishuollon järjestämistä varten Suomi on jaettu 16 erityishuolto-
piiriin, joiden alueet määrää valtioneuvosto (Kuntaliitto 2020). Erityishuol-
lon tarkoituksena on edistää kehitysvammaisen henkilön suoriutumista päivittäisistä toi-
minnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä
turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito. Erityishuolto on henkilöille, joiden
kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnyntäisen tai kehitysiässä
saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvit-
semiaan palveluita. Erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat kehitysvammalain mukaan
muun muassa tutkimus, terveydenhuolto, tarpeellinen ohjaus, kuntoutus sekä toiminnal-
linen valmennus, työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu yhteiskunnallista
sopeutumista edistävä toiminta, henkilökohtaisten apuneuvojen ja apuvälineiden järjes-
täminen, yksilöllinen hoito ja muu huolenpito sekä muu vastaava erityishuollon toteutta-
miseksi tarpeellinen toiminta. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977, §1,
§2.)

Ravattulan toimintakeskus, jossa kehittämistyön käytännön työ toteutettiin, on osa KTO
Varsinais-Suomen erityishuolto-
piirin kuntayhtymää. KTO – Kehitysvamma-alan tuki- ja
osaamiskeskuksen toiminta sisältää kuntoutuskeskuksen, asumispalveluja ja niitä tuke-
vat työllistymistä ja osallisuutta edistävät toiminnat sekä elämäntaitovalmennuksen.
Vuonna 2017 käyttöön otetussa kuntoutuskeskuksessa Paimiossa on kuntoutus- ja krii-
sipaiikkoja henkilöille, joilla on kehityksellisiä neuropsykiatrisia haasteita. Kuntoutuskes-
kuksessa tarjotaan asiantuntijapalveluita, tutkimusta, arviointia ja lyhyt- ja pitkäkestoista
kuntoutusta sekä kriisipalveluita asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Kuntou-
tuspalveluihin voi kuulua järjestettyä päivätoimintaa tuki- ja osaamiskeskuksessa, kuten
työllistymistä edistävää toimintaa ja osallisuutta edistävää toimintaa. KTO tarjoaa asu-
mispalveluja kuudessatoista asumisyksikössä eri puolilla Varsinais-Suomea. Asumi-
sessa korostuvat asiakkaan oikeudet, yksilölliset tarpeet ja oman näköinen elämä.

Itsemääräämisoikeus ulottuu arjessa asiakkaan jokapäiväisiin toimiin. Asumispalveluissa on käytössä yksilöllisen tuen laatukriteerit. (KTO 2020.) Seuraavaksi tarkastelomme lähemmin työllistymistä edistävää toimintaa, jota palvelua Ravattulan toimintakeskus tuottaa.

3.3 Työllistymistä edistävä toiminta osallisuuden tukena

Vammaisten työllistymiseksi järjestetään sosiaalihuoltolain mukaista työllistymistä tukevaa toimintaa ja työtoimintaa. Kehitysvammaisille henkilöille järjestetään myös kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaista työtoimintaa ja työhönvalmennusta. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2020.) Vaikka kehitysvammaisten henkilöiden koulutuksen ja tasa-arvon edistämiseksi on ponnisteltu paljon, ei kuitenkaan ponnistelut ole merkittävästi parantaneet kehitysvammaisten henkilöiden työllistymistä. Kehitysvammadiagnosin perusteella useimmat kehitysvammaiset nuoret päätyvät työkyvyttömyyseläkkeelle mahdollisesta koulutuksestaan tai ammatillisista valmiuksistaan huolimatta. Keskeisin heille tarjoutuva vaihtoehto on sosiaalipalveluna järjestettävä työ- ja päivätoiminta. (Sepälä 2017, 14.)

Kuten jo edellisessä luvussa kirjoitimme muodostavat työ- ja päivätoiminta palveluiden kokonaisuuden, joiden tarkoitus on edistää vammaisten henkilöiden osallisuutta ja työllistymistä sosiaalihuollon keinoin. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan työelämäosallisuudella tarkoitetaan ihmisen työelämävalmiuksien edistämistä, kuntoutumista työmarkkinoille sekä osallisuuteen ja työmarkkinoihin vaikuttamista. Työelämäosallisuuteen liittyviä haasteita on erityisesti esimerkiksi osatyökykyisillä ja vammaisilla henkilöillä. Yksilön työelämäosallisuutta voidaan lisätä vahvistamalla työelämävalmiuksia. (THL 2020.)

Osallisuus edellyttää sitä, että ihmisellä on käytössään riittävät aineelliset resurssit, hän on toimijana omassa elämässään ja hänellä on sosiaalisesti merkityksellisiä suhteita (Vammaispalvelujen käsikirja 2020). Osallisuus on vahvasti yhteydessä ihmisen hyvinvointiin. Matalaksi koettu osallisuus on yhteydessä muun muassa vakavaan psyykkiseen kuormittavuuteen, yksinäisyyteen ja huonoksi koettuun työkykyyn. Kun ihminen kokee osallisuutta elämässään, lisääntyy hänen kokemus hyvinvoinnistaan, turvallisuudestaan, uskosta tulevaisuuteen ja omiin mahdollisuuksiinsa. (THL 2020.)

Osallisuus omassa elämässä tarkoittaa mahdollisuutta elää oman näköistä elämää, johon kuuluu mahdollisuus valita mihin palveluun tai toimintaan osallistuu (THL 2020). Olennaista oman elämän osallisuudessa on siis omaehtoinen toiminta ja vaikuttaminen omiin asioihin sekä vastuun ottamista. Yhteisöissä osallisuus voidaan nähdä kiinnittymisenä johonkin, kuten yhteiskuntaan sekä yhteenkuuluvuuden tunteen syntymisestä, turvallisuudesta sekä oikeudenmukaisuudesta. (Jämsén & Pyykkönen, 2014, 9–11.) Osallisuus toteutuu yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa (Vammaispalvelujen käsikirja 2020).

Palvelujen välillä tulee voida kulkea joustavasti, jolloin esimerkiksi osa-aikaisesti palkkatyössä käyvä voi halutessaan osallistua joinakin päivinä myös päivä- ja työtoimintaan. Työtoiminta tulisi järjestää ensisijaisesti yleislain, joka tarkoittaa tässä tapauksessa vanhan sosiaalihoitolain mukaan. Käytännössä kehitysvammaisille järjestetään työtoiminta yleensä kehitysvammalain (519/1977) perusteella, sillä sosiaalihoitolain mukaista työtoimintaa ei ole pidetty riittävänä tai sopivana palveluna kehitysvammaisille. Asiaan vaikuttaa myös se, että kehitysvammalain perusteella järjestettävään työtoimintaan sisältyvät asiakkaan välttämättömät matkat työtoimintaan, jolloin palvelu on taloudellisesti asiakkaalle edullisempaa. (Vammaispalveluiden käsikirja 2021.)

Työtoiminnan sisältöä ei ole tarkkaan määritelty laissa. Toiminta tulee järjestää henkilön yksilölliset tarpeet ja toiveet huomioiden. Erikoishuolto-ohjelmaan tulee kirjata toiminnan toteuttamistapa ja määrä. Kun henkilön tavoitteena on työllistyä avotyömarkkinoille, tulee työtoiminnan sisältää työelämätaitojen harjoittelua, työpaikan etsimistä ja työhön valmentautumista. Työtoiminta voi olla ryhmämuotoista tai yksilöllistä palvelua. Toimintaa voidaan järjestää työ- ja toimintakeskuksissa tai muissa toimintaan soveltuvissa paikoissa toiminnan sisällön mukaan. Osana työtoimintaa voidaan järjestää myös avotyötoimintaa tavallisilla työpaikoilla, joka sisältää tavallisia työtehtäviä. Työtoiminnasta ei makseta palkkaa, koska kyseessä on sosiaalipalvelu, mutta siitä voidaan maksaa kannustinrahaa. (Vammaispalveluiden käsikirja 2021.)

Osallisuutta ja työllistymistä edistävien toimintojen tueksi on kehitetty laatukriteerit, jotka ovat käytössä myös Ravattulan toimintakeskuksessa. Laatukriteereiden tarkoitus on kehittää työ- ja päivätoiminnan toimintamuotoja ja palveluita suunnitelmallisesti laatukriteereiden osoittamaan suuntaan. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta (KVANK) julkaisi vuonna 2011 yksilöllisen tuen laatukriteerit asumista tukeviin palveluihin, jonka jälkeen havaittiin tarve myös osallisuutta ja työllistymistä edistäville laatukriteereille.

Laatukriteereitä työsti vuosina 2013–2015 työryhmä, jossa myös KTO - Kehitysvamma-alan tuki ja osaamiskeskus Varsinais-Suomen erityishuoltoapiirin kuntayhtymä oli mukana useiden eri toimijoiden lisäksi. Laatukriteereitä on yhteensä kymmenen. (KVANK 2017, 11–12.) Laatukriteereistä tuki itseilmaisuuksiin ja luovuuteen sekä tuki palvelujen sisältöihin ja toimintatapoihin vaikuttamiseen liittyvät olennaisesti myös tähän kehittämistyöhön. Tu-kiessaan itseilmaisua ja luovuutta palveluntuottaja tukee ihmisen mahdollisuutta toteut-taa omaa luovuuttaan ja löytää keinoja itseilmaisuuksiin esimerkiksi draaman, maalaamisen tai valokuvaamisen kautta. Palvelujen sisältöihin ja toimintatapoihin vaikuttamiseen kuu-luu, että palvelun käyttäjä on yhteistyökumppani ja oman elämänsä asiantuntija, eikä vain palvelun kohde. (KVANK 2017, 43, 45.)

Työtoimintaan liittyviä kehittämis- ja tutkimustöitä on aikaisemmin toteutettu KTO:n kanssa tehdyissä opinnäytetöissä kuten työtoiminnan vaikutuksesta kehitysvammaisten vuorovaikutustoiminnalle (Hiltunen 2014), kehitysvammaisten nuorten ajatuksia tule-vaan työelämään liittyen (Hautalahti 2017), esite kehitysvamma-alan tuki- ja osaamis-keskuksen Dynamo-pienryhmätoiminnasta (Sirkiä-Grinsvall & Potinkari 2020) sekä työ-pajamallin kokeilu ja kehittäminen vammaispalveluihin (Ristolainen & Seppälä 2020).

4 VALOKUVAN KÄYTTÖ SOSIAALIALALLA

4.1 Luova toiminta osallisuuden mahdollistajana

Kulttuuri- ja taidetoiminta kuuluu kaikille. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 27. artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista (Ihmisoikeusliitto 2021). Unescon kulttuurista moninaisuutta koskevan yleismaailmallisen julistuksen 5. artiklan mukaan kaikkien ihmisten tulee voida ilmaista itseään sekä luoda ja kaikkien yksilöiden tulee voida osallistua haluamaansa kulttuurielämään (Suomen YK-liitto 2021). Kaikkien kansalais- ja väestöryhmien osallistumismahdollisuuksien parantaminen taiteeseen ja kulttuuriin on ollut yksi kulttuuripolitiikan keskeisistä painopisteistä jo useamman vuoden ajan. Opetus- ja kulttuuriministeriö on edistänyt kulttuurin saavutettavuutta ja moninaisuutta monin eri tavoin. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen Taiku-loppuraportti 2015, 27.)

Opetusministeriön julkaisema Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –ehdotus toimintaohjelmaksi (Taiku) 2010–2014 oli poikkihallinnollinen ohjelma, jossa esitettiin 18 toimenpide-ehdotusta, joiden avulla voidaan edistää terveyttä ja hyvinvointia kulttuurisin keinoin. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaehdotuksen tavoitteena oli hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kulttuurin ja taiteen keinoin sekä osallisuuden lisääminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Ohjelman kolme painopistealuetta olivat: 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin. Toimintaohjelman vision mukaan: jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan riippumatta asuinpaikasta, elin- tai työympäristöstä, halunsa, toimintakykynsä ja luovien voimavarojensa mukaisesti, koko elämänsä aikana, myös vaihtuvissa elämäntilanteissa ja yhteisöissä. (Liikanen 2010, 9–10.) Toimintaohjelmakauden aikana tietoisuus taiteen ja kulttuurin myönteisistä vaikutuksista ihmisen hyvinvointiin on lisääntynyt ja kulttuurilähtöisten menetelmien käyttö yleistynyt. Taiteen ja kulttuurin menetelmät ovat

jalkautumassa pienin askelin varsinaisen toiminnan piiriin, mutta alueelliset erot ovat vielä suuria. (Sosiaali- ja terveysministeriön Taiku-loppuraportti 2015, 7.)

Kulttuuritoiminnalla ja taiteella on vaikutuksia hyvinvointiin ja terveyteen. Kulttuurin ja taiteen yhteyksiä hyvinvointiin ja terveyteen on tutkittu ainakin lääketieteen, hoitotieteen, yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteiden aloilla sekä kulttuuritutkimuksen, taiteellisen tai taidenarratiivisen tutkimuksen keinoin. (Liikanen 2010, 58.) Kulttuurihyvinvointi avautuu monitahoisena ilmiönä. Sen ytimessä on koettu hyvinvointi ja hyvä elämä kulttuurin ja taiteen parissa tai välityksellä sekä ihmisen kulttuuriset tarpeet ja oikeudet. (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 20.)

Kulttuurihyvinvointipalveluilla Lilja-Viherlampi ja Rosenlöf (2019, 28) tarkoittavat vakiintunutta ja testattua palvelua, jota taiteen, kulttuurin, sosiaali-, terveys- ja kasvatustyön ammattilaiset kehittävät, toteuttavat ja mahdollistavat moniammatillisessa yhteistyössä. Kulttuurihyvinvointipalvelut ovat asiakas- ja tarvelähtöisiä, matalan kynnyksen räätälöitäviä palveluita, joilla on terveyttä ja hyvinvointia edistäviä tavoitteita. Palveluiden tavoitteena voi olla esimerkiksi lisätä toimintakykyä, elämänhallinnan tunnetta ja koettua terveyttä, ehkäistä yksinäisyyttä ja sosiaalista eriytymistä, lisätä osallisuutta ja oikeutta itsemilaisuuteen, parantaa työhyvinvointia tai tukea mielenterveyttä. (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 28.)

Taiteen ja kulttuurin vaikutukset hyvinvointiin tunnustetaan yhä paremmin osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ja kokonaisvaltaista hyvää elämää. Tästä ilmiöstä on alettu viime vuosina käyttää käsitettä kulttuurihyvinvointi. Kulttuurihyvinvointi tarkoittaa ihmisen yksilöllistä tai yhteisöllisesti jaettua kokemusta siitä, että taide ja kulttuuri lisäävät hyvinvointia. Kulttuurin hyvinvointia tukevat vaikutukset ulottuvat läpi koko ihmisen elämänkaaren ja ilmenevät jokaisen henkilökohtaisessa taide- ja kulttuurisuhteessa. (Taikusydän 2021.) Nykyisin taiteen soveltava käyttö on merkittävää. Taidelähtöisiä menetelmiä hyödynnetään monissa toimintaympäristöissä erilaisten ihmisten kanssa. (Isotalo 2013, 10.)

4.2 Luovat menetelmät ohjaustyössä

Luova toiminta kuuluu kaikille. Se on kaikenikäisten ja missä tahansa elämäntilanteessa olevien oikeus. Se tarjoaa myös paljon mahdollisuuksia työhön niille, jotka työskentelevät ihmisten kanssa eri yhteyksissä. (Karjalainen 2019, 9.) Taiteen soveltava käyttö on lisääntynyt merkittävästi viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana hyvinvointialoilla. Tänä aikana on kertynyt runsaasti tutkimuksellista näyttöä siitä, että taiteella on merkitystä kommunikaation, ilmaisun ja jäsentämisen tilana. Kulttuurin ja taiteen merkitys yhtenä ihmisen hyvinvointia ja terveyttä edistävänä tekijänä on saamassa yhä painavampaa jalansijaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita ja koulutusta suunniteltaessa ja kehitettäessä. (THL 2021.)

Käsitteiden kirjo on moninainen toimittaessa sosiaalialan sekä taidealan rajapinnoilla. Tämä käsittekirjo näkyy selvästi syventyessä aihetta käsitteleviin lähteisiin. Lähteissä nousee esiin moninaisia käsitteitä kuvaamaan toimintaa, muun muassa luovat menetelmät, toiminnalliset menetelmät, taidelähtöinen toiminta, soveltavan taiteen menetelmät sekä taiteen soveltava käyttö. Me valitsimme työhömme käytettäväksi käsitteenä luovat menetelmät kuvaamaan yleisesti luovien ja toiminnallisten menetelmien hyödyntämistä ja soveltamista sosiaalialan ohjaustyössä.

Toiminnallisuutta ryhmissä voidaan määrittää ihmisten omaa toiminnallisuutta lisäävinä mahdollisuuksina ja osallistavina työtapoina, jotka tukevat yhteisöllisyyttä. Toiminnan ryhmissä tulee olla aina tavoitteellista. Toiminnallisten ryhmien käytöllä sosiaalityön tukena pyritään yksilön toimintakyvyn tukemiseen ja voimaannuttamiseen. Ryhmään kuuluminen toimii sosiaalityön välineenä ja vahvistaa asiakkaiden kätkeytyä ja käyttämättömiä voimavaroja, jotka kantavat arkea eteenpäin. (Tanskanen 2015, 106–107.) Tanskanen (2015, 123) kuvaa, että toiminnallisilla työtavoilla voidaan tukea ryhmäläisten osallisuutta, löytää voimavaroja, jatkopolkuja tai mahdollisuutta olla toisten ihmisten kanssa yhdessä.

Erilaisia luovia ja toiminnallisia menetelmiä on valtavasti. Niitä löytyy niin muun muassa kuvallisen ilmaisun, tanssin, musiikin, kirjoittamisen ja draaman parista. Laura Huhtinen-Hildenin ja Anna Liisa Karjalaisen (2019, 12) mukaan luova toiminta rakentaa siltoja tunteisiimme ja toisiimme. Se toimii kohtaamispaikkana, jossa olemme yhdenvertaisia ja voimme ammentaa toistemme kokemuksia. Jaettu luova toiminta saa meissä aikaan jakamisen ja vastavuoroisuuden kokemuksia, vaikka emme keskustelisi sanoin. Taide voi

toimia kommunikoinnin maastona, jossa merkityksellinen informaatio ja sen jakaminen liittävät meitä toisiimme. Näin syntyy osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 12.)

Taidelähtöisessä toiminnassa ei ole kyse vain järjestyksestä tai älyllisyydestä, vaan leikinomaisesta, osin hallitsemattomasta toiminnasta. Taidelähtöisen toiminnan ohjaajan tulee miettiä keinoja rohkaista ja innostaa asiakkaitaan sekä antaa myönteistä palautetta. Epäonnistumisen pelkoa voi lievittää panostamalla leikkisään tunnelmaan ja korostamalla tekemisen prosessin tärkeyttä virheettömän tai teknisesti taitavan suorituksen sijaan. Turvallinen ilmapiiri on keskeinen tavoite kaikessa toiminnallisessa työskentelyssä. (Karkkulainen 2019, 32–33.) Luovan prosessin vaiheet ovat virittäytyminen, etäännyttäminen, sanoittaminen, jakaminen sekä palaute ja hyväksyminen. Luovan toiminnan tavoitteena ei ole luova lopputulos vaan prosessi, joka etenee kokemusten ja niiden reflektoinnin kautta. (THL 2021.) Soveltavan taiteen menetelmät antavat rajattomat mahdollisuudet uudenlaisten palveluiden kehittämiseksi monenlaisten hyvinvointialan organisaatioiden käyttöön. Näitä palveluita voidaan hyödyntää hyvin erilaisten ryhmien kanssa. (Malte-Colliard & Lampo 2013, 16.) Taiteen soveltavassa käytössä olennaista ovat tekemisen tai osallistumisen prosessin synnyttämät kokemukset ja jokaisen osallistujan mahdollisuus saada kosketus omaan luovuuteensa (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 15).

Sosionomin on tärkeää osata erilaisia työmenetelmiä ja -välineitä asiakastyön tueksi. Yksi sosionomin osaamisvaatimuksista on asiakastyön osaaminen, johon sisältyy muun muassa ammatillisen vuorovaikutussuhteen luominen, tilanteeseen soveltuvien työmenetelmien valitseminen sekä tavoitteellisen, voimavaraistavan ja osallisuutta tukevan ohjaustyön osaaminen (Arene 2017, 10). Muun muassa tähän asiakastyön osaamisen kompetenssiin pääsemme syventymään kehittämistyössämme, jossa paneudumme valokuvan käyttöön luovana työvälineenä sosiaalialan ryhmänohjaustyössä.

Sosiaalialalla ryhmänohjaus on yleinen toimintamuoto ja työtehtävä. Kukaan ei varmasti koskaan voi sanoa olevansa täysin valmis ryhmänohjaaja, vaikka kokemusta ohjaustyöstä olisikin paljon. Teoksessa Vuorovaikutuksellinen tukeminen (Vilén ym. 2008) kirjoitetaan ryhmänohjaukseen ja siihen liittyvistä taidoista. Jokainen ryhmä on aina uniikki ja omanlaisensa, sillä ryhmä muodostuu ihmisistä yksilöllisine piirteineen, jotka vaikuttavat ryhmädynamiikkaan. Ryhmädynamiikalla tarkoitetaan voimaa, joka syntyy ryhmään osallistuvien välisistä jännitteistä, tunteista ja kiinnostuksesta.

Ryhmänohjaajalla on tärkeä rooli tukea ryhmän jäseniä ja kannustaa heitä toimimaan ryhmän yhteisiä tavoitteita kohti. (Vilén ym. 2008, 276–281.)

Ryhmänohjaajan taitoja ovat muun muassa reaktiotaidot eli aktiivinen kuuntelu, toistaminen, selventäminen, empatia ja tiedon jakaminen. Vuorovaikutustaitoihin kuuluvat muun muassa tasapuolisuus, yhdistäminen, tukeminen ja työyhteyden rakentaminen. Tärkeää on tukea osallistujia vuorovaikutukseen. Toimintataitojen avulla, joita ovat muun muassa kysyminen, vahvuuksien esiin nostaminen, oman kokemuksen mukaan tuominen ja mallin antaminen sekä tavoitteiden asettaminen, ryhmänohjaaja auttaa osallistujia ilmaisemaan itseään ja auttaa hankalien tilanteiden yli. (Vilén ym. 2008, 276–281.) Ryhmänohjauksessa voidaan käyttää monipuolisesti erilaisia työmenetelmiä ja -välineitä. Esimerkiksi luovat ja toiminnalliset menetelmät soveltuvat hyvin ryhmämuotoiseen toimintaan.

Luovat menetelmät ovat eräs tapa asiakkaan kohtaamiseksi ja ne tuovat tavanmukaiseen vuorovaikutukseen perustuvan kohtaamisen rinnalle toisenlaisia keinoja asiakkaan ja työntekijän välisen yhteyden luomiseen. Luovat työtavat vaativat työntekijältä vahvoja vuorovaikutustaitoja ja niitä voidaan käyttää sekä yksilöllisessä että ryhmätyöskentelyssä. Luovat työtavat eivät sinällään ole asiakasprosessin tavoite, vaan ne toimivat ikään kuin työvälineinä ja monipuolisena kohtaamisen ja yhdessäolon keinona. (Mäkinen ym. 2011, 157–158.)

Monissa sosionomikoulutuksissa eri ammattikorkeakouluissa on tarjolla kurssikokonaisuuksia, joissa syvennytään luovien ja toiminnallisten menetelmien käyttöön, kuten esimerkiksi Turun ammattikorkeakoulussa, Laurea-ammattikorkeakoulussa sekä Hämeen ammattikorkeakoulussa. Tämä osaltaan lisää luovien ja toiminnallisten menetelmien käytön mahdollisuuksia sosiaalialalla. Myös me olemme sosionomiopintojemme aikana syventäneet osaamistamme luovien ja toiminnallisten menetelmien käytöstä sosiaalialalla valinnaisten ammattiopintojen kautta.

4.3 Valokuvan käyttö sosiaalialan työvälineenä

Valokuvaa voidaan käyttää monella tapaa menetelmänä ja välineenä ohjauksessa. Valokuvan käytöllä on opetuksessa ja ohjauksessa pitkät perinteet. Valokuvan moninaiset

mahdollisuudet tekevät siitä kiinnostavan välineen. Usein valokuvan käytön tavoitteena on lisätä keskinäistä ymmärrystä – liittyi se sitten arjen kommunikaatiotilanteisiin tai tulevaisuuden unelmiin. (Saanko näyttää maailmani sinulle -työkirja 2020.)

Suomessa yksi tunnetuimpia valokuvamenetelmän hyödyntäjäistä sosiaalialalla on Miina Savolainen. Voimauttava valokuva on valokuvaaja sekä taide- ja sosiaalikasvattaja Miina Savolaisen kehittämä palkittu sosiaalipedagoginen menetelmä, jossa voimautumisen käsitteen sisältämät ehdot: itsemäärättyyn oikeus, valta-asetelmien purkaminen ja vastavuoroisuus, määrittelevät ne eettiset raamit, joiden sisällä valokuvaa voidaan käyttää turvallisesti terapeutiseen identiteettityöhön ja vuorovaikutustaitojen parantamiseen perheessä, vertaisryhmässä, työyhteisössä tai ammattilaisen ja asiakkaan välillä. Varhaisin tunnettu projekti, jonka kokemuksista Miina Savolainen on alkuaan saanut kipinän menetelmän kehittämiseen ja valokuvan terapeutin käytön tutkimiseen, on 1998 alkanut kymmenvuotinen lastensuojeluprojekti Maailman ihanin tyttö. (Voimauttavan valokuvan menetelmä 2020.) Valokuvia ja valokuvaamista käytetään voimauttava valokuva -menetelmässä välineinä vuorovaikutussuhteiden parantamiseen; hajanaisten, tunnepiirtoisten ja abstraktien asioiden selkeyttämiseen, voimavarojen vahvistamiseen sekä oman minän tai yhteisön toiminnan reflektointiin ja kehittämiseen (Savolainen 2009, 211).

Voimauttavan valokuvan menetelmä on 2000-luvun alusta levinnyt vähitellen kaikkeen sosiaali-, terveys- ja opetusalojen moniammatilliseen työhön ja työyhteisöjen kehittämiseen (Voimauttavan valokuvan menetelmä 2020). Voimauttava valokuva -menetelmää käytetään yksilöllisen identiteettityön lisäksi perheen ja työyhteisön vuorovaikutussuhteiden vahvistamiseen sekä toimintatapojen reflektointiin ja kehittämiseen. Voimautuminen merkitsee ihmisestä itsestään lähtöisin olevan sisäisen voimantunteen kasvamista, eikä toista ihmistä siis voi voimauttaa. Voimauttavan valokuvan käytön edellytys onkin tasa-vertaisuus. Valokuvaamiseen tavallisesti kytkeytyvä kuvaajan valta puretaan ja kuvaustilanteesta rakennetaan dialoginen vuorovaikutustilanne. (Savolainen 2008.)

Voimauttavan valokuvan menetelmässä pyritään antamaan mahdollisuuksia voimaantumiseen. Kuvaustilanteeseen ja valokuvien katseluun liittyy arvostava palaute. Kuvaajana toimiva antaa positiivista palautetta kuvauksen aikana ja kuvauksen jälkeen. Kuvaajan tehtävänä on lempeän ja arvostavan katseen kautta tehdä näkyväksi se, mitä valokuvattava ihminen toivoo. Kuvaajan ei tarvitse olla valokuvauksen huippuammattilainen ja kuvien laatu ei ole pääasia, vaan tärkeää on kuvausprosessi ja kuvattavan kokemus.

(Karkkulainen ym. 2019, 72-73.) Me opiskelijaohjaajat emme toteuta kehittämistyömme valokuvatyöpajoissa varsinaisesti voimauttavan valokuvan menetelmää, mutta hyödynnämme samankaltaista lähestymistapaa, jossa pyrimme luomaan kuvaustilanteesta dialogisen vuorovaikutustilanteen, kannustamaan ja antamaan positiivista palautetta kuvauksen aikana ja kuvauksen jälkeen. Tärkeää valokuvatyöpajoissamme on voimauttavan valokuvan menetelmän tapaan itse kuvausprosessi ja kuvattavan kokemus.

Valokuvaa on hyödynnetty aikaisemmin erilaisin menetelmin ja työvälinein monenlaisilla aloilla ja asiakastyössä muun muassa terapiatyössä (ks. esim. Halkola ym. 2009), lastensuojelussa (Savolainen 2008), mielenterveyskuntoutujien sekä ikäihmisten kanssa (ks. esim. Tamminen & Vilkas 2017). Valokuvan käyttöä kehitysvamma-alalla on tarkasteltu aikaisemmin ainakin näissä opinnäytetöissä: "Meillä on yks tärkeä projekti": lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuvan vahvistaminen valokuvatyöskentelyn avulla (Koivu 2016), valokuva kehitysvammaisen henkilön elämässä (Viitanen 2008), voimaannuttava valokuva-albumi kehitysvammatyössä (Happo 2017) sekä oman elämän valokuvaajat: Ohje valokuvaamiseen kehitysvammaisten kanssa (Salonen 2017). Oma kehittämistyömme syventyy uuden valokuvatyövälineen kehittämiseen kehitysvammaisten asiakkaiden pienryhmän ohjaajien käyttöön KTO:n Ravattulan toimintakeskuksessa. Tavoitteenamme on, että pienryhmän ohjaajat saavat valokuvatyöskentelyyn perustuvista harjoituksista uuden työvälineen, jota voivat hyödyntää tulevien pienryhmien ohjaustyössä.

4.4 Saanko näyttää maailmani sinulle –valokuvaharjoitukset

Hyödynnämme kehittämistyössämme (Heinilä ym. 2020) Saanko näyttää maailmani sinulle –oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla –työkirjan harjoitteita. Työkirjassa kerrotaan, että opasta voi vapaasti kopioida ja tehtävät voidaan myös muokata edelleen yksilö-, ryhmä- ja tilannekohtaisesti jokaiselle sopivaksi. (Heinilä ym. 2020.) Työkirjan internet-sivun osoite löytyy tämän työn lähdeluettelosta. Sovellamme ja muokkaamme työkirjan harjoituksia asiakasryhmämme erityispiirteet huomioiden yhdessä asiakasryhmän sekä pienryhmän ohjaajien kanssa ja teemme valokuvatehtävien tueksi tukimateriaaleja.

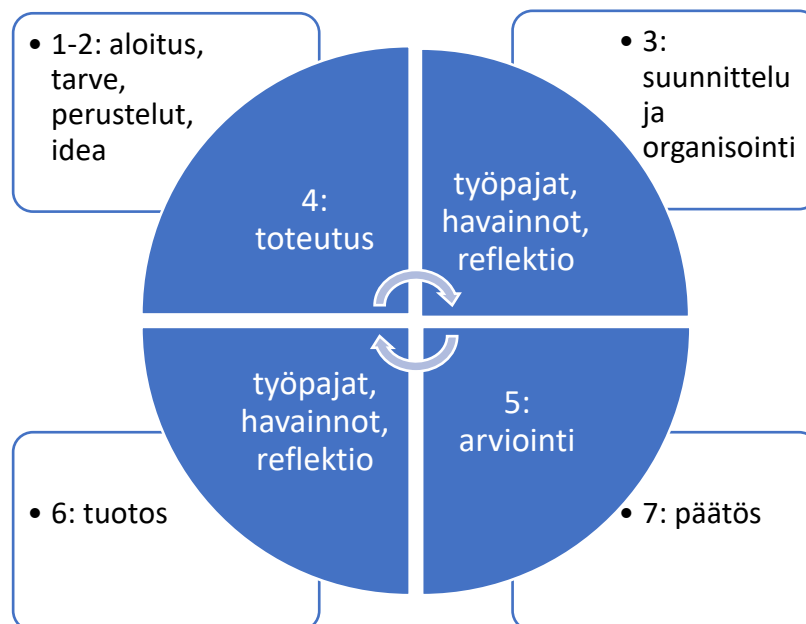
Saanko näyttää maailmani sinulle -työkirjaan on koottu harjoituksia valokuvan voimauttavasta käytöstä opetuksessa ja ohjauksessa. Työkirja on tehty Oppimisen taika – Sosiaalinen sirkus työelämätaitojen tukena -hankkeessa vuosina 2019–2021. Hankkeessa perehdyttiin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kanssa työskentelevää opetus- ja ohjaushenkilöstöä sosiaalisen sirkuksen ja valokuvan voimauttavaan käyttöön ohjauksessa. Hankkeen tavoitteena oli parantaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työelämätaitoja. (Heinilä ym. 2020, 4). Työkirjan harjoitukset on jaettu viiteen eri teemaan ja jokaiseen teemaan liittyen on kolme tehtävää. Teemat ovat minä ryhmässä, minä ja sinä, minä uskallan, minä osaan sekä minä jaksan. Valokuvaa ja valokuvaamista hyödyntävät harjoitukset ovat tavoitteellisia ja ne liittyvät ammatillisen koulutuksen työllistymisvalmiuksia kehittäviin tavoitteisiin, kuten itsetuntemukseen, vuorovaikutukseen, ryhmä- ja tiimityötaitoihin ja osaamisen osoittamisen taitoihin. (Heinilä ym. 2020, 4.) Käytämme näitä työkirjan valokuvaharjoitteita teemoineen soveltaen niitä Dynamo-ryhmälle soveltuviksi.

Valokuvaa voidaan käyttää monella tapaa menetelmänä ja välineenä ohjauksessa. Kyse ei kuitenkaan ole vain valokuvaamisesta tai kuvan katsomisesta – vaan näkemisen ja katsomisen tavasta, jota harjoitellaan ja tehdään yhdessä. Valokuvaamisen ja valokuvan on tarkoitus toimia ryhmän jäsenten sekä ryhmän ohjaajien vastavuoroisen kohtaamisen välineenä, jolla vahvistetaan itsetuntemusta ja merkityksellisyyden tunnetta. Kuvia käsitellään ja katsotaan arvostavasti, voimauttavalla työotteella ja emotionaalisesti turvallisessa ilmapiirissä. (Heinilä ym. 2020, 5.) Miten voimauttava työote ja emotionaalinen turvallisuus luodaan? Siihen tarvitaan rauhallinen ympäristö, jossa voidaan kuulla toista ja puhua yhdessä keskeytyksettä. Se edellyttää keskittymistä hyvään ja positiivisiin asioihin. Periaatteena on, että asiat, joihin kiinnitetään huomiota ja jotka valitaan nähdyksi, lisääntyvät ja vahvistuvat. (Heinilä ym. 2020, 5.) Työkirjassa nostetaan neljä näkökulmaa emotionaalisen turvallisuuden luomiseen valokuvan voimauttavassa käytössä: arvostava kuunteleminen, peilaaminen, nähdyksi tuleminen ja korjaava kokemus.

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS JA TUOTOS

5.1 Kehittämistyön prosessimalli ja -menetelmät

Kehittämistyömme on toiminnallinen opinnäytetyö. Vilka ja Airaksinen (2003) kuvaavat, että toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Opinnäytetyön tulisi olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu ja riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.) Toteutamme kehittämistyön konstruktivistisen mallin mukaisesti.

Kuvio 1. Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli (mukaillen Salonen 2013).

Konstruktivistinen malli sisältää Salosen (2013) mukaan ajatuksen kehittämistyön suunnittelusta, vaiheistuksesta, käytännön toiminnassa oppimisesta, osallisuudesta, tutkimuksellisesta kehittämisotteesta sekä menetelmäosaamisesta. Kehittämistoimintaa tulee ymmärtää ja osata hallita. Konstruktivistinen malli sisältää sekä lineaarisen, että

spiraalimallin mukaisia vaiheita ja yhdistelee niitä. Kehittämistyössä eri vaiheet harvoin etenevät lineaarisesti, vaan limittyvät toisiinsa. Toiminta jatkuu kehän muodostamisen jälkeen uusilla kehillä, jossa edellisen vaiheen tulos ja/tai tuotos arvioidaan uudelleen. Reflektiivisyys, arviointi ja vuorovaikutus ovat tärkeässä roolissa konstruktivistisessä mallissa. Kyse on siis toiminnassa ja toiminnasta oppimisesta. (Salonen 2013, 16; Salonen ym. 2017, 53.) Konstruktivistinen malli etenee syklisenä prosessina ja sisältää seitsemän eri työvaihetta, jotka ovat 1) tarve, ideointi ja perustelut, 2) suunnittelu ja organisointi, 4) käytännön toteutus, 5) arviointi, 6) tulos tai tuotos ja 7) päätösvaihe.

Asiakkaan osallisuus on tärkeä huomioida myös kehittämistyössä. Asiakkaat on hyvä ottaa mukaan kehittämistyöhön, sillä heidän näkökulmansa organisaatioon on monesti erilainen kuin ammattilaisilla. Keskeistä on tarkastella tapoja, joilla asiakkaan osallisuus voi toteutua parhaiten myös kehittämistyössä. (Salonen ym. 2017, 18.) Kehittämistyösämme on vahvasti mukana sekä pienryhmän kaksi ohjaajaa että pienryhmä, joka koostuu neljästä asiakkaasta.

Kehittämismenetelminä käytämme keskustelua edistäviä, osallistavia ja esittäviä menetelmiä. Osa kehittämismenetelmistä ja -välineistä toimivat parhaiten tietyissä kehittämistyön vaiheissa, mutta useat niistä soveltuvat käytettäväksi monissa eri vaiheissa. Menetelmiä yhdistää se, että ne osallistavat toimijoita monin eri tavoin. (Salonen ym. 2017, 55–56.)

Keskustelua voidaan edistää dialogisella keskustelulla, joka on avointa ja suoraa ja siinä tavoitellaan yhteistä ymmärrystä. Dialogisuuteen kuuluu, että ihmisillä on erilaisia näkemyksiä ja niille annetaan tilaa. Dialogisuus auttaa eri organisaatioiden kehittämistoiminnassa, kun tavoitteena on löytää uusia tapoja toimia muuttuvassa ympäristössä. Aidon dialogin avulla on mahdollista saada käyttöön ihmisten osaaminen, motivaatio ja luovuus. (Salonen ym. 2017, 61.) Keskustelua edistävinä menetelminä käytämme myös palaverieja ja tiimityöskentelyä. Tiimityöskentelyllä tarkoitetaan työskentelyä pysyvässä ryhmässä tai tiimissä, jolla on yhteinen tehtävä ja jolla on mahdollisuus suunnitella itse työtään (Salonen, ym. 2017, 91).

Osallistavana kehittämismenetelmänä voidaan käyttää työpajatoimintaa. Työpajalla tarkoitetaan tapaamista, seminaaria tai tapahtumaa, jossa osallistujat saatetaan yhteistoimintaan erilaisin vuorovaikutuksellisin menetelmin ja välinein. Pääpaino on mielipiteiden tietojen, ajatusten, ideoiden ja näkemysten vaihdossa toimien ja keskustellen. Työpajan

tuloksena syntyy yleensä yhteenveto erilaisina tuotoksina. (Salonen ym. 2017, 91.) Toteutamme työpajoja, joissa teemme valokuvaharjoituksia asiakkaiden kanssa. Tarkoituksenamme on tehdä kokeilevaa toimintaa, jossa testaamme, miten työkirjan valokuvaharjoitukset soveltuvat kyseisen asiakasryhmän kanssa käytettäväksi sekä muokkaamme harjoitukset kyseinen asiakasryhmä huomioiden. Valokuvatyöpajat suunnitellaan prosessinomaisesti siten, että ensimmäisen työpajan jälkeen reflektoidemme työpajaa yhdessä pienryhmän ohjaajien kanssa sekä käymme läpi asiakkaiden palautteet. Sen jälkeen suunnittelemme seuraavan työpajan näiden reflektointien sekä palautteiden perusteella.

Tiedonhankintamenetelmänä keräämme tietoa havainnoimalla. Havainnointi voidaan jakaa osallistuvaan ja ei-osallistuvaan eli suoraan havainnointiin. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijalla on aktiivinen rooli toiminnassa, jota havainnoidaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2006.) Vilkka (2015) kirjoittaa, että havainnoinnin tulee olla järjestelmällistä. Riippuu tutkimusongelmasta, tai tässä opinnäytetyössä kehittämistehtävästä, että mitä ja miten havainnoidaan. Tutkimusongelman, tutkimuskysymysten tai tavoitteiden avulla havainnointia varten tulee tehdä asiarunko, johon kirjataan mitä havainnoidaan ja miten. Asiarungon voi tehdä haastattelulomakkeen tapaan. (Vilka 2015, 149.)

Materiaali, jota kehittämistyön aikana kerätään, on havainnot liittyen työpajoihin. Tutustumme käyttämään samaa havainnointilomaketta asiarunkona purkupalavereiden keskustelujen tukena. Havaintoja tekevät kehittämistyön kaksi opiskelijaohjaajaa sekä KTO:n Dynamo-ryhmän kaksi pienryhmän ohjaajaa. Havaintojen pohjalta toimintaa arvioidaan ja kehitetään. Lisäksi pienryhmään osallistuvilta asiakkailta kerätään palaute jokaisen työpajan päätteeksi.

5.2 Kehittämistyön eteneminen vaiheittain

Toteutimme kehittämistyön nopeutetussa aikataulussa syksyn 2020 – kevään 2021 aikana. Tiesimme työtä aloittaessamme, että aikataulu on tiukka. Arvioimme kuitenkin, että se on toteutettavissa reilun puolen vuoden aikana, kunhan rajaamme käytännön työskentelyvaiheen sopivan mittaiseksi. Tätä päätöstä tuki myös se, että pienryhmä, jossa käytännön työ toteutettiin, tulisi päätymään kesällä 2021. Kehittämistyön alusta lähtien

työskentelimme tiimityön sekä dialogisen keskustelun periaatteiden mukaisesti. Myös prosessikirjoittaminen oli osa kaikkia kehittämistyön vaiheita.

Aloitusvaiheessa idea alkaa kehittyä hankkeeksi. Vaihe sisältää kehittämistarpeiden tunnistamisen kuten esimerkiksi muutostarpeen, jonka vuoksi kehittämistoimintaa lähdeään toteuttamaan. Tässä vaiheessa on tärkeä keskustella asioista, joilla on merkitystä kehittämistyön käytännön toteutuksen kannalta. Mukana olevien toimijoiden sitoutuminen, ohjauksen ja tuen määrä sekä aiheen realistinen rajaaminen ja kirkastaminen ovat hyvä keskustella yhteisesti läpi toimijoiden kesken. (Salonen 2013, 17; Salonen ym. 2017, 56.)

Kehittämistyön aloitusvaihe oli lokakuussa 2020. Ensimmäisenä pidimme yhteisen palaverin opinnäytetyön tilaajan eli KTO:n kehittämissyksikön kanssa Teams-etäyhteydellä. Tapaamisessa keskustelimme kehittämistyön tilaajan toiveista kehittämistyöhön liittyen, aiheen rajaamisesta, alustavasti aikataulusta sekä mukaan lähtevistä toimijoista. Toinen suunnittelupalaveri pidettiin myös lokakuussa 2020, jolloin mukana olivat käytännön työhön osallistuvat toimijat eli Ravattulan toimintakeskuksen kaksi pienryhmän ohjaajaa.

Pääsimme tutustumiskäynnille toimintakeskukseen ja saimme kuulla lisää asiakasryhmästä ja heidän tarpeistaan, kävimme läpi pienryhmän ohjaajien ajatuksia ja toiveita kehittämistyöhön liittyen. Päätimme yhteisesti, että käytämme kehittämismenetelmänä työpajamuotoista osallistavaa toimintaa, jossa testataan valokuvaharjoituksia asiakkaiden kanssa. Sovimme myös alustavasti työpajojen määrän sekä ajankohdan. Yhteiset dialogiset keskustelut kaikkien toimijoiden kanssa auttoivat rajaamaan kehittämistyön laajuuden realistiseksi. Sovimme tapaamisella myös tutustumiskerran pienryhmän asiakkaiden kanssa, jota pidimme erittäin tarpeellisena, voidaksemme paremmin suunnitella tulevia työpajoja sekä helpottaa asiakkaiden mahdollista jännitystä liittyen uusiin ohjaajiin ja uudenlaiseen työskentelyyn. Keskustelimme myös alustavasti vaihtoehtoisista toteutustavoista työpajoille, koska Covid-19-pandemian aiheuttamat rajoitukset saattaisivat vaikuttaa työskentelyymme toimintakeskuksella. Alustavasti suunnittelimme vaihtoehtoisiksi ulkotyöskentelyä tai etätyöskentelyä. Suunnittelutapaamisten jälkeen laadimme opinnäytetyösuunnitelman, jonka toimitimme tilaajalle sekä ohjaavalle opettajalle hyväksyttäväksi.

Aloituksen jälkeen seuraa suunnitteluvaihe, jossa on tarkoitus laatia kirjallinen kehittämissuunnitelma, josta ilmenevät muun muassa tavoitteet, toimijat, toimintaympäristö,

TKI-menetelmät, materiaalit, aineistot ja tiedonhankintamenetelmät siinä laajuudessa, kuin ne voidaan tässä vaiheessa tietää. Suunnitteluvaiheessa kerätään taustatietoa ja perehdytään kirjallisuuteen ja tutkimustietoon. Käytännön työskentelyä ei useinkaan pysty suunnittelemaan pikkutarkasti, koska toteutusvaiheessa saattaa tulla ilmi asioita, joihin ei osattu ennalta varautua. Huolellinen suunnittelu auttaa kuitenkin valmistautumaan myös tarvittaessa muutoksiin. (Salonen 2013, 17; Salonen ym. 2017, 60.)

Työskentelymme jatkui suunnitteluvaiheella, joka sisälsi lähdeaineistojen keruuta, tietoperustan kirjoittamista sekä sopimusasioiden hoitamista. Laadimme tietoperustaa varten alustavan rungon, jota työstimme lisää myös käytännöntoteutusvaiheessa. Kiinnitimme huomiota lähteitä valitessamme niiden ajankohtaisuuteen, luotettavuuteen sekä sopivuuteen kehittämistyömme kannalta. Saimme myös Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajilta tarkemmin tietoa ryhmän tavoitteista, teemoista sekä käytetyistä menetelmistä.

Tutustuimme suunnitteluvaiheessa valokuvan käyttöön sosiaalialan ohjaustyössä ja pyrimme löytämään jo tehtyjä opinnäytetöitä aiheesta. Tutustuimme myös tarkemmin Saanko näyttää maailmani sinulle –oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla –työkirjaan (Heinilä ym. 2020) sekä Dynamo-ryhmän toimintaan ja tavoitteisiin. Yhdistimme työkirjan teemoja työllistymistä edistävässä Dynamo-ryhmässä käsiteltäviin teemoihin ja valitsimme niiden pohjalta sopivia harjoituksia työkirjasta, joita päätimme testata kohderyhmän kanssa. Päätimme jakaa teemat kolmeen osaan, jotka olivat 1) vuorovaikutustaidot ja ryhmässä toimiminen, 2) työhyvinvointi ja jaksaminen, sekä 3) vahvuudet, itsetuntemus ja itseilmaisuus. Jokaisen teeman alle valikoitui joko yksi tai kaksi valokuvaharjoitusta, jotka valitsimme kyseinen asiakasryhmä ja ryhmän erityispiirteet huomioiden.

Kävimme suunnitteluvaiheessa tutustumassa Dynamo-ryhmän asiakkaisiin ja kerroimme heille millaisesta valokuvatyöskentelystä tulevissa työpajoissa on kysymys. Asiakkaiden tapaaminen ja heihin tutustuminen auttoi konkreettisemmin ymmärtämään minkälaisia tukimateriaaleja olisi hyvä olla mukana ohjaustilanteissa. Muokkasimme valittuja harjoituksia ja teimme ohjeista selkokieliisiä. Keräsimme myös tukimateriaaleja, kuten esimerkkivalokuvia ja sanalistoja työpajojen tueksi. Suunnittelimme alustavat rungot työpajojen ohjauksille ja teimme varasuunnitelmat mahdollisille Covid-19-pandemian aiheuttamille toiminnan rajoituksille.

Suunnitteluvaiheen jälkeen seuraa käytännön toteutusvaihe, jossa tarkoitus on edetä suunnitelman mukaisesti. Käytännön toteutuksessa syklisyys tulee esiin, kun uutta käytäntöä tai toimintatapaa testataan ja kehitetään edelleen syklisten periaatteiden mukaisesti. Tässä vaiheessa aktivoituvat monet ammatilliset valmiudet, kuten suunnitelmallisuus, vastuullisuus, itsenäisyys, vuorovaikutteisuus, epävarmuuden sieto, sitkeys ja itsensä kehittäminen. Ohjaus, vertaistuki ja palaute on tärkeää ammatillisuuden kehittämisen kannalta. Toteutusvaiheessa yhteistoiminnallisuutta ja tavoitteiden saavuttamista voidaan edistää esimerkiksi työpajoilla tai kokeilevalla toiminnalla. Kaikki toteutusvaiheessa kerätty materiaali on dokumentoitava huolella, jotta niihin voidaan palata reflektoinnissa ja arvioinnissa. Aktiivinen sisäinen ja ulkoinen viestintä on myös välttämätöntä. Arviointivaihe voidaan esittää omana vaiheenaan, mutta sen voidaan ajatella sisältyvän kaikkiin vaiheisiin syklisten ja reflektiivisten periaatteiden ohjaamina. Arviointi voi sisältää muun muassa itsearviointia tai vertaisarvioinnin muotoja. Tärkeä on kyetä tarkastelemaan kehittämistoimintaa kriittisesti ja tunnistaa toiminnan vahvuudet ja heikkoudet. (Salonen ym. 2017, 62, 64.)

Käytännön työskentely ja arviointivaihe ajoittui tammi-huhtikuulle 2021. Työpajat koostuivat suunnittelu- ja valokuvapajoista sekä näyttelyn rakentamisesta. Kaikkiin työpajoihin laadimme erilliset tarkat ohjaussuunnitelmat sekä koostimme tarvittavat tukimateriaalit. Lisäksi tarkensimme varaohjaussuunnitelmia yllättäviä tilanteita varten, kuten koronarajoitusten kiristymistä varten. Me opiskelijaohjaajat ohjasimme työpajat itsenäisesti ja Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajat olivat mukana työpajoissa havainnoimassa työskentelyä. Jokaisesta työpajasta pyysimme myös asiakkailta palautteen. Keräsimme ensimmäisen palautteen suullisesti, mutta tämän jälkeen arvioimme asiakkaiden hyötyvän enemmän tutun Dynamo-ryhmässä käytettävän palautelomakkeen käyttämisestä, jota hyödynsimme lopuissa työpajoissa. Lomakkeen kysymykset muokattiin vastaamaan aina kyseisessä työpajassa käsiteltyjä asioita.

Pidimme jokaisen työpajan päätteeksi purkupalaverin yhdessä pienryhmän ohjaajien kanssa, jossa refleктоimme ja arvioimme työpajan sekä kehittämistyön etenemistä ja asiakaspalautteet. Reflektointi ja toiminnan jatkuva arviointi olivat tärkeässä roolissa kehittämistyön käytännön työskentelyvaiheessa, joka on oleellista konstruktivistisen mallin mukaisessa työskentelyssä. Jokaisen työpajan reflektoinnin perusteella teimme muokkauksia suunnitelmiimme ja pyrimme löytämään paremmin toimivia ratkaisuja harjoitusten toteuttamiselle seuraavaan työpajaan. Kuvaamme työpajojen sisältöä ja etenemistä tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tulokset ja/tai tuotokset kertovat kehittämistyöstä saaduista hyödyistä ja toiminnan muutoksista halutussa kohteessa. Tuloksen tulisi aina tuottaa lisäarvoa työyhteisölle. Konkreettinen tuotos voi olla esimerkiksi prosessikuvaus, opas tai toimintapäivä. (Salonen ym. 2017, 63.) Tuotosvaihe ajoittui maaliskuulle, kun valokuvatyöpajat oli saatu päätökseen. Tuotoksena kehittämistyöstämme syntyi valokuvaharjoituksista koostuva opas Ravattulan pienryhmän ohjaajien käyttöön. Opas sisältää Dynamo-ryhmälle räätälöidyt ja muokatut valokuvaharjoitukset, vinkit harjoitusten toteuttamiseen sekä tukimateriaalit.

Annoimme oppaasta testiversion luettavaksi pienryhmän ohjaajille, jotta saimme käsityksen sen lukijaystävällisyydestä ja siitä, vastaako opas heidän tarpeitaan myöhempää jatkokäyttöä varten. Palautteen avulla muokkasimme oppaan rakennetta, jolloin käsiteltävä teema nousee oppaassa paremmin esille. Teimme korjauksia pienryhmän ohjaajien toiveiden mukaisesti ja viimeistelimme vielä hyväksi havaitut tukimateriaalit ja esimerkiksi kuvat harjoituksille. Dynamo-ryhmän asiakkaat olivat mukana viimeistelemässä harjoitusten tukimateriaaleina käytettäviä esimerkkikuvia laminoimalla ne, jotta kuvat kestävät jatkokäyttöä paremmin.

Teetimme työpajoissa kuvatuista kuvista ryhmäläisten itse suosikkivalokuvikseen valitsemia kuvia. Kuvia kehitettiin yhteensä noin 90. Jokainen ryhmän jäsen sai lisäksi valita yhden suosikkikuvan, joka teetettiin A4-kokoiseksi. Huhtikuussa pidimme vielä yhteisen työpajan, jossa kokosimme asiakkaiden kanssa näyttelyn heidän valitsemistaan valokuvista Ravattulan toimintakeskuksen aulatilaan. Viimeinen yhteinen työpaja näyttelyn rakentamisen merkeissä oli tärkeä niin meille kehittämistyön tekijöille, kuin asiakkaillekin, jolloin saimme yhdessä päättää käytännöntyöskentelymme ja käydä läpi prosessia yhteisesti. Näyttely oli esillä kaksi viikkoa, jonka jälkeen asiakkaat saivat kaikki omat kuvat kotiinsa kiitoskirjeen kera. Halusimme kiitoskirjeellä kiittää asiakkaita osallistumisesta kehittämistyöhön sekä antaa heille asiasta kertomisen tueksi kirjeen, jonka voi näyttää esimerkiksi läheisille tai asumisyksikön ohjaajille. Muistutimme myös kirjeessä, että valokuvat jäävät vain asiakkaiden omaan käyttöön ja niitä ei julkaista opinnäytetyön yhteydessä. Arvioimme lisäksi koko kehittämistyön prosessia ja viimeistelimme opinnäytetyöraporttia.

Kehittämistyö on suoritettu, kun sille asetetut tavoitteet ja tulokset on saavutettu ja lopuraportti on kirjoitettu. Tärkeää päätösvaiheessa on suunnitella mitä tapahtuu tuloksille tai tuotokselle jatkossa, ja miten niitä aiotaan hyödyntää tai miten laajalle niitä levittää.

Haasteena on usein tuloksen levitys ja juurruttaminen käytäntöön. (Salonen ym. 2017, 66.) Kehittämistyömme viimeistelyvaihe ajoittui toukokuulle 2021, jolloin esittelimme kehittämistyömme tuotoksen ja valmiin kehittämistyöraportin. Tulosten levittämisen näkökulmasta kehittämistyön tuotoksena syntynyt opas jää Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajien käyttöön ja KTO:n on mahdollista levittää sitä myös muihin organisaation yksiköihin. Opas löytyy tämän raportin liitteestä (LIITE1) ja se on vapaasti käytettävissä.

Kehittämistyön prosessi eteni pääsääntöisesti suunnitelman mukaan. Olimme varautuneet mahdollisiin viivästyksiin tai etätyönä toteutettaviin työpajoihin Covid-19-pandemiasta johtuen, mutta onneksemme pystyimme toteuttamaan työpajat sovitussa aikataulussa Ravattulan toimintakeskuksen tiloissa. Työskentelimme vallitsevasta koronatilanteesta johtuen paljon myös etänä käyttäen Teams-viestintäkanavaa. Etätyöskentely sujui jouhevasti ja lisäsi valmiuksiamme työskennellä etätyössä myös jatkossa.

Seuraavassa luvussa kuvaamme käytännön työskentelyä Ravattulan toimintakeskuksessa ja käymme tarkemmin läpi työpajojen etenemisen. Kehittämistyön tuotoksena syntynyt opas muodostettiin kyseisten työpajojen pohjalta. Lukijaystävällisyyden näkökulmasta käytämme luvussa 5.3. lihavoituja väliotsikoita työpajojen yhteydessä.

5.3 Työpajojen toteutus ja reflektointi

Työpajoja oli yhteensä kuusi ja ne toteutettiin ajalla tammi-huhtikuu 2021. Työpajat oli ajoitettu niin, että aikataulussa oli varaa mahdollisesti tarvittavalle joustolle esimerkiksi sairastumisten tai Covid-19-pandemian aiheuttamien rajoitusten takia. Huomioimme työpajoissa turvavälit, käsihygienian sekä kaikilla oli käytössä kasvomaski tai visiiri. Työpajojen kesto oli joko noin kolme tuntia tai noin kuusi tuntia. Kuuden tunnin pituiset työpajat sisälsivät lounas- ja kahvitaunon. Jokaisen työpajan päätteeksi pidettiin yhteinen purkupalaveri pienryhmän ohjaajien kanssa, jotka olivat mukana havainnoimassa työpajoja. Valokuvat otettiin järjestelmäkameralla ja kuvaajana toimi toinen opiskelijaohjaaja. Seuraavassa kuviossa on työpajat kuvattuna tiivistetysti.

Kuvio 2. Työpajojen eteneminen tiivistetysti.

Työpaja 1: Suunnittelutyöpaja

Ensimmäisen työpaja toteutettiin 21.1.2021. Työpajan teemana oli vuorovaikutus ja ryhmässä toimiminen. Harjoitukset oli valittu Saanko näyttää maailmani sinulle -työkirjan (Heinilä ym. 2020) teemasta ”minä ryhmässä”. Valitut harjoitukset olivat ”kuvautan itseni ryhmässä, johon kuulun” sekä ”minulle tärkeät asiat ryhmätyöskentelyssä”. Suunnittelutyöpajan tavoitteena oli saada tehtyä jokaiselle osallistujalle kuvaussuunnitelmat seuraavaa työpajaa varten.

Suunnittelutyöpaja aloitettiin lyhyellä esittelykierroksella ja kuulumisten vaihdolla, sillä olimme tavanneet ryhmän viimeksi yli kuukausi sitten. Kävimme läpi päivän aikataulun

ja kirjasimme sen ylös seinälle. Käsittelimme päivän teemaa yhdessä keskustelemalla ryhmätyöskentelyyn liittyvistä asioista. Keräsimme sanalistaan seinälle, johon jokainen sai kertoa sanoja, jotka ovat heille tärkeitä ryhmätyöskentelyssä. Olimme valmistelleet tukimateriaaliksi listan apusanoja, joita olisimme voineet tarvittaessa käyttää. Keskustelun päätteeksi jokainen valitsi muutaman sanan, jotka kokivat itselle tärkeimmiksi. Tässä kohdin pidimme lyhyen tauon, jonka aikana valitut sanat tulostettiin osallistujan toivomalla värillä. Tauon jälkeen jatkoimme harjoitusta liimaamalla sanat kartongille, josta tehtiin jokaiselle oma sanataulu. Jokainen sai koristella sanatauluaan haluamallaan tavalla. Materiaaleina oli erilaisia tusseja, värikyniä, tarroja, kuvioleikkurit sekä koriste-paperia. Jokainen esitteli oman sanataulunsa muille ryhmän jäsenille. Sanatauluja oli tarkoitus hyödyntää seuraavassa työpajassa osana kuvausrekvisiittia, jos osallistuja niin haluaisi.

Seuraavaksi aloitimme laatimaan kuvaussuunnitelmia ja katselimme yhdessä esimerkkivalokuvia. Esimerkkien avulla keskustelimme siitä, millaisia valokuvia osallistajat haluaisivat itse ottaa ja minkälaisia asioita he haluavat tuoda niissä näkyväksi. Kuvaussuunnitelmat laadittiin molemmille harjoituksille. Jokainen osallistuja teki kaksi omaa kuvaussuunnitelmaa itselleen seuraavaa valokuvatyöpajaa varten. Ryhmäkuvaan liittyen olimme suunnitelleet, että ryhmäkuvasta toteutetaan yksi versio koko ryhmälle, mutta yhteisten keskustelujen kautta kävi ilmi, että asiakkaat halusivat toteuttaa jokaisen kuvan yksilöllisesti, kuitenkin niin, että muut ryhmän jäsenet ovat kuvassa mukana. Päivä päätettiin keskustelemalla päivän harjoituksista ja teemasta. Lopuksi keräsimme osallistujilta suullisen palautteen. Kysyimme, oliko jokin vaikeaa tai haastavaa päivässä, mikä oli parasta päivässä, mitä mieltä olit päivän harjoituksista sekä mitä mieltä olit päivän teemasta. Palautetuokio sujui keskustellen ja jokainen sai kertoa vuorollaan ajatuksiaan. Kaikki olivat samaa mieltä siitä, että mukavinta oli sanojen kerääminen taululle. Palautekeskustelussa tuli ilmi se, että osallistujille jäi hyvä mieli työpajasta ja että he odottavat kovasti seuraavaa työpajaa.

Pidimme pienryhmän ohjaajien kanssa purkupalaverin heti työpajan jälkeen. Totesimme, että pysyimme aikataulussa ja saimme toteutettua suunnitellut harjoitteet. Kaikki osallistujat lähtivät harjoituksiin hyvin mukaan ja osallistujilta saatu palaute oli positiivista. Huomasimme, että yhteisissä keskusteluissa kyseisen asiakasryhmän kanssa on tärkeää antaa vastaamiselle riittävästi aikaa ja tehtävänantoa selkeytetään tarvittaessa tukikysymyksiin. Saimme palautteena pienryhmän ohjaajilta, että päivän ohjelman sekä sanalistan koostaminen taululle auttoi osallistujia hahmottamaan päivän teemaa ja

tehtävänantoa. Ohjaajat olivat positiivisesti yllättyneitä, miten hyvin osallistujat lähtivät uudenlaiseen toimintaan mukaan. Tukimateriaalit olivat hyvät. Esimerkkikuvat toimivat osalle osallistujista hyvinä virikkeinä oman valokuvan pohdintaan, joita kannattaa jatkosakin hyödyntää. Tekemäämme apusanalista emme tarvinneet tässä työpajassa, mutta koemme, että sellainen kannattaa varalta olla. Pohdimme, että seuraavissa työpajoissa huomioimme vielä tarkemmin, että ohjeet ovat riittävän selkokieliä. Tässä työpajassa käsitelimme kahta eri valokuvaharjoitusta samanaikaisesti, mutta totesimme, että jatkossa on hyvä keskittyä yhteen harjoitukseen kerrallaan.

Työpaja 2: Valokuvaustyöpaja

Toinen työpaja toteutettiin 28.1.2021. Valokuvatyöpajan teemana oli vuorovaikutus ja ryhmässä toimiminen. Työpajan tavoitteena oli saada jokaiselle otettua valokuvat edellisellä viikolla tehtyjen kuvaussuunnitelmien mukaisesti. Olimme keränneet tilaan valmiiksi mahdollisia kuvausrekvisiittoja, joita osallistujat pystyivät halutessaan käyttämään. Päivä aloitettiin käymällä läpi päivän teema, aikataulu sekä jokaisen kuvaussuunnitelmat. Ensimmäisenä kävimme läpi ”kuvautan itseni ryhmässä, johon kuulun” -harjoituksen kuvaussuunnitelmat. Jokainen esitteli oman suunnitelman ja kyselimme lisäksi tarkentavia tietoja kuvauksen tueksi. Jokaisen kuvaukseen oli varattu aikaa noin 20 minuuttia ryhmäkuvien osalta. Toinen opiskelijaohjaaja toimi kuvaajana ja toinen auttoi siirtämään tarvittavia kuvaustarvikkeita sekä ohjasi osallistujia kuvaustilanteissa yhdessä kuvaajan kanssa.

Ryhmäkuvien jälkeen otimme esiin yksilökuvien kuvaussuunnitelmat ja kävimme läpi jokaisen suunnitelman. Osa kuvista kuvattiin ulkona. Ehdimme myös ottamaan ekstrakuvia, jotka poikkesivat suunnitelmista. Yhden osallistujan kuvaustilanne innoitti myös muita vapautumaan kuvaustilanteessa ja he innostuivat poseeraamaan ”huippumalli”-tyylillä. Kuvaukset saatiin valmiiksi nopeammin kuin oli suunniteltu, joten kuvien läpikäynti voitiin aloittaa aikaisemmin. Jokainen osallistuja tuli vuoron perään tietokoneen ääreen katsomaan omat valokuvat läpi yhdessä opiskelijaohjaajien kanssa sekä valitsemaan kuvista itselleen mieluisimmat. Osallistujien suosikkikuvat tulostettiin ja katsottiin yhteisesti läpi, jonka aikana kuvista keskusteltiin sekä annettiin positiivista ja kannustavaa palautetta. Lopuksi keräsimme osallistujilta palautteen työpajasta kirjallisesti sekä yhdessä keskustellen. Käytimme ryhmälle tuttua kirjallista palautepohjaa. Kysyimme, miltä tuntui olla kuvattavana (asteikko 1–10), millaisia tunteita kuvaaminen herätti (useita sanavaihtoehtoja) ja mikä oli päivän yleisfiilis (asteikko 1–10). Lisäksi lomakkeessa oli tilaa avoimelle

palautteelle. Kaikki kertoivat palautteessa tulleen iloiseksi ja suurimman osan mielestä tuntui helpolta olla kuvattavana. Myös innostuneisuuden tunne tuli esiin palautteista.

Pidimme pienryhmän ohjaajien kanssa purkupalaverin heti työpajan jälkeen. Kuvauspäivä sujui mielestämme kokonaisuutena hyvin ja kaikki lähtivät hyvin mukaan toimintaan. Totesimme, että työskentelyssä näkyi selkeää jatkumo edellisen viikon suunnittelu-työpajaan. Osallistujat muistivat hyvin, mitä viime kerralla oli tehty ja suunniteltu. Päivän aikataulu piti hyvin. Kuvaukset etenivät nopeammin kuin olimme suunnitelleet, joka jätti ylimääräistä aikaa kuvien valinnalle ja tulostukselle. Ylimääräinen aika tuli tarpeeseen, sillä valokuvien läpikäynti vei odotettua enemmän aikaa.

Osallistujat lähtivät rohkeasti mukaan kuvaustilanteisiin. Osallistujat joutuivat välillä odottamaan, kun muita kuvattiin. Totesimme kuitenkin, että ylimääräiset tauot eivät haitanneet, vaan toivat tarvitun lepo hetken intensiivisen valokuvatyöskentelyn lomaan. Osallistujia ei myöskään haitannut, vaikka muut seurasivat kuvaustilannetta, vaan rohkeasti heittäytyivät kuvaustilanteisiin. Kaikki olivat hyvin kannustavia toisiaan kohtaan. Pienryhmän ohjaajat toivat esiin, että osallistujat kokivat tilanteen selvästi turvalliseksi, koska he uskalsivat heittäytyä tilanteisiin ja olla omia itsejään. Totesimme, että tämänkaltainen luova työskentely sopii ryhmälle, joka on jo toisilleen tuttu ja turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri on ehtinyt syntyä ryhmän jäsenten välille. Ryhmä on jo toiminut yhteensä noin vuoden, mutta toiminnassa oli noin puolen vuoden tauko Covid-19-pandemian takia. Ohjaajat totesivat, että jatkossakin huomioivat, että vastaavanlaiset uudet toiminnot ajoitetaan niin, että ryhmä on ehtinyt olla toiminnassa tarpeeksi pitkään.

Tukimateriaaleina toimineet esimerkkikuvat olivat hyviä muistinvirkistämiseen ja auttoivat paljon kuvaustilanteen rakentamisessa. Totesimme, että kuvaussuunnitelmassa on hyvä hyödyntää esimerkkikuvaa jatkossakin. Kyseinen asiakasryhmä huomioiden totesimme, että osan osallistujista on huomattavasti helpompaa visualisoida kuvaustilannetta esimerkkikuvien avulla. Kuvausrekvisiittaa hankittiin lisää päivän mittaan toimintakeskuksen varastoista, kuten isoja kankaita kuvaustaustoiksi. Taustakankaat toimivat erittäin hyvin ja niiden avulla oli helppo myös rajata kuvaa. Totesimme, että seuraavaa työpajaa varten kuvausrekvisiitat on hyvä miettiä tarkemmin etukäteen. Totesimme myös, että jatkossa yhdessä työpajassa on parempi keskittyä yhteen harjoitukseen kerrallaan, jolloin osallistujien on helpompaa keskittyä tekemiseen. Kuvaussuunnitelmaa päätimme hioa myös vielä tarkemmaksi.

Haasteena koimme, että osan oli vaikea ideoida tai visualisoida mielessään erilaisia kuvausvaihtoehtoja. Pohdimme myös, miten paljon ohjaamme kuvausta tiettyyn suuntaan. Yritimmekin ehdottaa erilaisia asioita, joita kuvassa voisi näkyä. Kuvaustilannetta vei eteenpäin useasti se, että ehdotimme jotain, jonka sitten kuvasimme. Sen jälkeen kuvattava sai katsoa kuvia ja sai paremman käsityksen siitä, miten kuva voidaan ottaa ja lisää ideoita omaan kuvaansa. Huomasimme myös, että kuvien läpikäymiseen on hyvä varata riittävästi aikaa.

Työpaja 3: Suunnittelutyöpaja

Kolmas työpaja toteutettiin 18.2.2021 ja työpajan teemana oli työhyvinvointi. Olimme valinneet harjoituksen työkirjan teemasta ”minä jaksan”. Harjoituksen nimi oli ”kuvaan asian, joka tuottaa minulle iloa”. Tässä työpajassa oli tarkoitus virittäytyä päivän teemaan, tehdä kuvaussuunnitelmat sekä ottaa valokuvat. Olimme toimittaneet toimintakeskuksen ohjaajille edeltävällä viikolla ohjaussuunnitelmamme ja pyytäneet heitä kertomaan tulevasta työpajasta ja harjoituksesta jo etukäteen osallistujille. Halusimme antaa osallistujille mahdollisuuden tuoda kuvausrekvisiittaa kotoaan itselle iloa tuottavaan asiaan liittyen, kuten harrastukseen. Kaksi osallistujaa olikin ottanut mukaansa heille tärkeän ja iloa tuottavan esineen.

Aloitimme työpajan vaihtamalla kuulumiset sekä kävimme läpi päivän aikataulun, joka kirjoitettiin ylös seinälle. Tämän jälkeen keskustelimme päivän teemasta, joka oli työhyvinvointi. Ohjasimme keskustelun siihen suuntaan, että miten vapaa-ajan toiminta ja harrastukset vaikuttavat myös työssä jaksamiseen. Osallistajat kertoivat omia harrastuksiinsa sekä asioita, joista pitävät ja jotka tuottavat iloa. Keräsimme seinälle esiin nousseita sanoja asiaan liittyen. Olimme edellisessä työpajassa todenneet sanojen keräämisen toimivaksi, joten päätimme hyödyntää sitä uudestaan. Olimme myös valmistelleet tukimateriaaliksi apusanalistan, josta osallistajat olisivat voineet valita itselleen mieluisia asioita. Sanalista ei kuitenkaan tarvittu, koska osallistajat saivat hyvin ideasta kiinni ja pysyivät kertomaan itselle iloa tuottavia asioita ilman apusanoja. Luimme vielä keskustelun päätteeksi sanat ääneen ja osoitimme ne seinältä. Edellisestä työpajasta olimme oppineet, että sanojen toistaminen ja osoittaminen seinältä voi hyödyttää osaa osallistujia myös sanojen ylös kirjoittamisessa. Jokainen osallistuja kirjasi itselleen iloa tuottavat sanat ylös omaan kuvaussuunnitelmaan. Tämän jälkeen tehtävänä oli poimia omalta listalta yksi asia, jonka haluaa kuvata. Muistutimme tässä vaiheessa, että voimme yhdessä

pohtia, miten valitun asian voi tuoda kuvassa esiin sekä miettiä tarvittavaa kuvausrekvisiittaa.

Pohdimme yhdessä osallistujien kanssa, että mitä he toivovat valokuvassa näkyvän ja mitä rekvisiittaa siinä voisi hyödyntää. Jokainen kirjasi ylös tarvittavia asioita omaan kuvaussuunnitelmaan. Suunnitelmat saatiinkin tarkemmiksi verrattuna edellisiin kuvaussuunnitelmiin. Olimme myös tuoneet mukamme esimerkkikuvia, joita katselimme yhdessä ja niistä sai halutessaan poimia kuvan itselle oman suunnitelman tueksi. Esimerkkikuvasta pystyttiin katsomaan asentoa tai kuvan asettelua helpommin kuin pelkän mielikuvituksen avulla.

Päivä keskeytyi yllättäen laajan sähkökatkon takia ja jouduimme siirtämään kuvaukset seuraavaan työpajaan. Totesimme, että nyt on hyvä aika käyttää iltapäivä johonkin itselle mieluisan asian tekemiseen, josta olimme juuri keskustelleet. Osa osallistujista sanoikin menevänsä kotiin askartelemaan tai pelaamaan ja asia herätti selvästi innostusta. Muistutimme myös, että nyt on hyvä tilaisuus miettiä vielä uudestaan mahdollista kuvausrekvisiittaa, jota voisi kotoa tuoda mukaan seuraavaan työpajaan. Yllättävän keskeytyksen takia emme ehtineet pyytämään osallistujilta palautteita päivästä.

Työpajan jälkeen pidimme purkupalaverin yhdessä pienryhmän ohjaajien kanssa. Sovimme heti aluksi muuttuneesta aikataulusta, että milloin kuvaamme tämän päivän kuvat, jotka jäivät sähkökatkon takia ottamatta. Uusi kuvauspäivä saatiin jouhevasti sovittua seuraavan suunnittelutyöpajan yhteyteen. Näin jäi vielä aikataulullisesti pelivaraa, jos esimerkiksi Covid-19-pandemian vuoksi jouduttaisiin työpajojen aikataulua muuttamaan.

Työpajan aloitus sujui kaikkien mielestä hyvin. Pysyimme hyvin aikataulussa ja osallistujat olivat orientoituneet asiaan ja tiesivät jo hieman mitä odottaa tulevalta päivältä. Ohjaajat kertoivat, että osallistujat ovat selvästi hyvin sitoutuneita tähän projektiin, sillä he olivat kyselleet jo etukäteen seuraavasta työpajasta. Koronatilanne puhututti osaa osallistujista, mutta ei niin paljon kuin alkuun epäilimme. Keskustellessamme iloa tuottavista asioista saimme hyvin keskustelua aikaan myös siitä, mitä kaikkea voi tehdä koronatilanteesta huolimatta. Totesimme myös, että osallistujien mielteet koronarajoituksiin ja tilanteeseen väsyminen ovat hyvin samanlaisia kuin meillä itsellämmekin ja tilanne on varmasti haastava jokaiselle.

Totesimme, että sanalistan tekeminen toimi jälleen hyvin ja tuki osallistujien kuvaussuunnitelmien tekoa. Toimme esiin ideamme käyttäen seuraavassa työpajassa kuvakortteja keskustelun ja ideoinnin tukena sekä kuulimme, että kuvakorttien parissa on työskentely ryhmän kanssa aiemminkin. Keskustelimme, että kovin abstraktit kuvat tai esimerkiksi luontokuvat eivät toimi välttämättä hyvin asiakasryhmän kanssa, sillä mielikuvien hahmottaminen ja sanoittaminen voi olla haastavaa. Selkeät kuvat toimivat parhaiten. Päätimme, että hyödynnämme ammattikortteja ja yhdistämme niihin sanoja liittyen tulevan työpajan teemaan.

Teimme tällä kerralla enemmän ehdotuksia kuvaussuunnitelmia tehdessä siitä, miten valokuvaa voisi sommitella tai mitä kuvausrekvisiittaa voisi käyttää. Edellisellä kerralla huomasimme, että valokuvia on hyvä ottaa erilaisia, jotta osallistujan on helpompi valita itselleen mieluisa kuva. Välttämättä kuvan visualisointi ei aina onnistu ilman esimerkkikuvaa tai jo otettua varsinaista kuvaa. Tukimateriaaleina käytetyt esimerkkikuvat tukivat jälleen kuvaussuunnitelman tekoa.

Sähkökatkon aiheuttama työpajan keskeytys sujui rauhallisesti ja osallistujat lähtivät hyvillä mielin koteihinsa. Olimme myös tyytyväisiä omaan toimintaamme tilanteen alkessa, sillä pystyimme jatkamaan työskentelyä viimeistelemällä kuvaussuunnitelmat loppuun ja tilanne ei aiheuttanut osallistujissa hätää tai huolta. Ohjaajina pysyimme muutuneessa tilanteessa myös rauhallisina.

Työpaja 4: Kuvaus- ja suunnittelutyöpaja

Neljäs työpaja toteutettiin 11.3.2021. Työpaja sisälsi ennakkosuunnitelmista poiketen sekä edellisen kerran valokuvauksen, että uuden harjoituksen kuvaussuunnitelman tekemisen. Olimme jakaneet päivän niin, että kuvaus saatiin toteutettua aamupäivällä ja iltapäivällä vaihdettaisiin uuteen aiheeseen. Aloitimme päivän kuulumiskierroksella ja kävimme jälleen läpi päivän aikataulun. Kertasimme kaikkien kuvaussuunnitelmat ja varmistimme, että tarvittavat kuvausrekvisiitat olivat lähettyvillä. Jokaisen kuvaushetkeen oli varattu aikaa noin puoli tuntia. Osa osallistujista valitsi myös itselle mieluisaa taustamusiikkia kuvauksen ajaksi. Kun kaikkien kuvaukset olivat ohi pääsi jokainen käymään omat kuvat läpi tietokoneelta yhdessä opiskelijaohjaajien kanssa ja valitsemaan suosikkikuvat, jonka jälkeen valitut kuvat tulostettiin.

Iltapäivällä siirryimme uuden aiheen käsittelyyn, jonka teemana oli omat vahvuudet, itsetuntemus ja itseilmaisu. Harjoitus valittiin työkirjan teemoista ”minä uskallan” ja ”minä

osaan”. Käsitelimme teemaa ensin keskustelemalla ja keräämällä jälleen sanoja ylös, jotka liittyivät omiin vahvuuksiin. Tämän jälkeen levitimme esiin ammattikortteja, joissa oli kuvattuna selkeinä piirroskuvina eri ammattien edustajia. Asiakkaat saivat yhdistää erilaisiin vahvuuksiin liittyviä sanoja ammattikortteihin. Osa käsitteistä oli vieraita, mutta kun huomasimme, että jokin sana ei heti löytänyt sopivaa kuvaparia, kerroimme mitä käsite tarkoittaa ja keskustelimme sen merkityksistä yhdessä. Jokainen kirjoitti kuvaussuunnitelmaan itselle sopivat vahvuudet ylös ja valitsi yhden ammattikortin. Valittua ammattikorttia sai halutessaan käyttää kuvaussuunnitelman tukena ja niistä poimittiinkin esimerkiksi kuvausasetoja, tunnelmia tai esineitä itse kuvaukseen. Kuvaussuunnitelmiin kirjattiin ylös mitä kuvassa halutaan näkyvän ja mitä kuvausrekvisiittaa mahdollisesti käytetään.

Osallistujien palaute kerättiin käyttämällä ryhmälle tuttua palautepohjaa. Kysyimme päivän yleisfiilistä (asteikolla 1–10), miltä kuvaussuunnitelman tekeminen tuntui (sanavaihtoehtoina: haastavalta, helpolta, en ymmärtänyt tehtävää, mukavalta), mitä tunteita valokuvaus herätti (sanavaihtoehtoina: iloa, surua, hämmennystä, jännitystä, innostusta) ja mitä toivoisit seuraavaan valokuvatyöpajaan. Palautteiden perusteella kuvaussuunnitelman teko oli ollut helppoa ja mukavaa. Valokuvaus herätti kaikissa iloa. Kaksi osallistujaa koki myös innostusta sekä lisäksi mainittiin jännitys ja surun tunne. Toiveena seuraavaan työpajaan oli se, että voisiko useammin olla vastaavanlaista luovaa toimintaa ja niin, että siihen saa käyttää rauhassa aikaa.

Pidimme pienryhmän ohjaajien kanssa purkupalaverin työpajan jälkeen. Totesimme, että aikataulu venyi jonkin verran aamupäivän kuvausten osalta, mutta pidimme tärkeänä kuvausten saattamista loppuun ilman kiireen tai painostuksen tuntua. Koimme tärkeäksi, että valokuvatilanteista jää hyvä mieli kuvattavana olevalle ja että osallistuja saa itsestään sellaisia valokuvia, joihin hän on itse tyytyväinen. Kuvauksissa käytetty taustamusiikki toimi osalla hyvin, mutta toisilla se taas häiritsi keskittymistä itse kuvaustilanteeseen, kun monia aisteja kuormitettiin samanaikaisesti. Osalle taas taustamusiikki auttoi heitä heittäytymään kuvattavana olemiseen. Musiikin käyttö kuvaustilanteen taustalla oli vapaaehtoista, mutta totesimme että ryhmänohjaajien on jatkossa hyvä pohtia musiikin käyttöä ryhmästä riippuen.

Pohdimme myös, että koska osa tehtävässä käytetyistä käsitteistä saattoi olla vieraita, niin selkokielisyyteen sekä käsitteiden ymmärtämiseen ja läpikäymiseen on hyvä varata riittävästi aikaa. Tukimateriaaleina käytetyt sanat ja ammattikortit olivat toimivia. Lisänä

voisi vielä olla esimerkkejä kuvina, että mitä jokin tietty vahvuus voisi käytännössä olla. Esimerkiksi kuva voisi olla siitä, miltä näyttää rauhoittuminen tai rauhallisuus.

Työpaja 5: Valokuvaustyöpaja

Viides työpaja toteutettiin 18.3.2021, jonka teemana oli vahvuudet, itsetuntemus ja itseilmaisuus. Tähän viimeiseen valokuvaustyöpajaan oli varattu koko päivä aikaa, jotta myös valokuvien katselulle ja valitsemiselle jäisi tarpeeksi aikaa. Kuvausrekvisiitat oli kerätty valmiiksi esille. Työpaja alkoi kuulumiskierroksella ja aikataulun läpikäymisellä. Kävimme jokaisen kuvaussuunnitelmat rauhassa läpi ja kysyimme vielä tarkentavia kysymyksiä suunnitelmaan liittyen. Kuvan aiheena oli kuvata oma vahvuus / supervoima. Kuvaa varten osallistujat olivat pohtineet omaa persoonaa, osaamistaan ja missä ovat parhaimmillaan, valinneet yhden vahvuuden sekä miettineet miten tuovat tuon piirteen esiin valokuvaan.

Kuvaussuunnitelmien läpikäymisen jälkeen aloitimme kuvaukset. Jokaisen osallistujan kuvauksiin oli varattu aikaa puoli tuntia. Kuvausten jälkeen osallistujat valitsivat tulostettavat kuvat. Tämän jälkeen katsoimme yhdessä koko projektin aikana tulostettuja kuvia. Osallistujat valitsivat yhden kuvan, joka teetettiin myöhemmin isoksi valokuvaksi. Lisäksi kerroimme, että nämä muut tulostetut kuvat kehitämme tavallisen kokoisiksi valokuviksi ja osallistujat saavat kaikki teetetyt omat kuvat myöhemmin itselleen. Päivän loppuun keskustelimme yhdessä niin tästä kuvauspäivästä kuin kaikista valokuvatyöpajoistammekin yleisesti ja keräsimme osallistujilta palautteen. Osallistujien palautteessa kysyttiin, minkä arvosanan antaisit kaikista jo pidetyistä työpajoista (asteikko 1–10), avoimena kysymyksenä kysyttiin mikä oli parasta ja oliko jokin vaikeaa tai haastavaa. Lisäksi kysyttiin miltä tuntui olla kuvattavana (sanavaihtoehtoina: kivalta, jännittävältä, pelottavalta, hauskalta, ihan ok). Palautteiden mukaan kaikilla osallistujilla oli ollut kivaa ja hauskaa. Parasta valokuvatyöpajoissa oli se, että toiminta oli hauskaa ja oman vahvuuden kuvaaminen oli tuntunut parhaalta.

Työpajan jälkeen pidimme purkupalaverin yhdessä pienryhmän ohjaajien kanssa. Totesimme, että valokuvatyöpajan aikataulu pysyi ja pienryhmän ohjaajat kertoivat, että osallistujat ovat selkeästi odottaneet etukäteen aina seuraavaa valokuvatyöpajaa. Kuvausten aikana olimme jälleen koko ryhmän kanssa samassa tilassa ja yhden ollessa kuvattavana toiset saivat istua ja seurata kuvauksia sivusta. Oli hienoa nähdä, miten ryhmäläisten välillä oli luottamusta ja jokainen jaksoi odottaa rauhassa kuvausvuoroaan sekä

uskalsi olla rohkeasti kameran edessä muiden läsnäollessa. Vaikka muille ryhmän jäsenille tuli odottamista sen ajan, kun toisia kuvattiin, totesimme, ettei se haitannut vaan toi hyvää aikaa levähtää intensiivisen kuvaustyöskentelyn välille. Toisten kuvaustilanteista on mahdollista muiden myös inspiroitua ja saada ideoita omiin kuvauksiin. Totesimme myös, että on hyvä, että koko tila missä kuvaukset tapahtuivat, oli rauhoitettu eikä ulkopuolisia ihmisiä ollut häiritsemässä keskittymistä. Jatkoa ajatellen erilaiset kuvauspaikat toisivat vaihtelua kuviin, mutta toisaalta osallistujille entuudestaan tuttu tila toi rauhaa. Erilaisilla kuvausrekvisiitoilla saimme jälleen toteutettua hyvin erilaisia ja persoonallisia kuvia.

Huomasimme, että toisia pitää rohkaista enemmän kuvaustilanteissa ja ehdottaa esimerkiksi asentoja, miten olla kuvassa. Vaikutti siltä, että jälleen se, että näytimme kamerasta minkälaisia kuvia olimme jo ottaneet, auttoi osallistujia myös hahmottamaan, miltä kuvat näyttävät ja miten kuvasta voisi saada itselleen vielä mieluisamman. Totesimme, että valokuvatyöpajaprosessin aikana osallistujat rohkaistuivat ja ideoivat koko ajan vapautuneemmin uusia kuvaustilanteita sekä saivat yhä persoonallisempia ideoita. Koimme hyväksi, että toinen opiskelijaohjaaja toimi koko prosessin ajan valokuvaajana, jotta kameran käytön hallinta kehittyi ja että osallistujat ehtivät tottua saman henkilön kuvaustyyliin. Totesimme, ettei valokuvatyöpajojen ohjaajien tarvitse olla ammattikuvaajia, niin kuin emme itsekään ole, vaan että itse kuvausprosessi on tärkeintä. Kuvaustilanteessa ja valokuvien katsomisen aikana oli hyvä antaa positiivista ja kannustavaa palautetta osallistujalle.

Pienryhmän ohjaajat kertoivat, että kokevat valokuvatyöskentelyn toimivaksi työvälineeksi toimintakeskuksen pienryhmätöiminnassa ja voisivat hyvinkin hyödyntää kyseisiä valmiiksi testattuja ja muokattuja harjoitteita jatkossa seuraavan vastaavan pienryhmän toiminnassa. Valokuvaharjoitusten avulla käsitellyt teemat tukivat ryhmässä muuten käsiteltäviä aiheita. Pohdimme, että tämänkaltaisen valokuvaprojekti sopii hyvin ryhmän vuoden kestävä prosessin loppupuolelle, jotta ryhmäläiset ovat ehtineet kunnolla tutustua toisiinsa ja heidän välilleen muodostua luottamusta. Valokuvatyöskentely vaatii osallistujilta uskallusta, heittäytymistä ja luottamusta toisiinsa. Valokuvatyöskentelyssä käsiteltäviä aiheita on myös hyvä käsitellä perinteisempien tehtävien avulla etukäteen, jotta käsiteltävät aiheet ovat jo tuttuja. Totesimme, että valokuvatyöpajat olivat kaiken kaikkiaan hyvin onnistunut kokonaisuus ja toimiva työtapaa kyseisen ryhmätöiminnan ohjaustyössä.

Työpaja 6: Näyttelyn rakentaminen

Viimeisenä työpajana 18.4.2021 rakensimme ryhmän kanssa yhdessä valokuvanäyttelyn projektin aikana otetuista kuvista Ravattulan toimintakeskuksen tiloihin. Olimme varanneet näyttelyn rakentamiseen koko päivän. Työpajan aluksi teimme pienen kuulumiskierroksen ja kävimme läpi päivän aikataulun. Katsoimme kaikkien kuvat läpi ja muistelimme kuvien avulla yhteistä valokuvaprojektiamme, joka oli alkanut monta kuukautta aikaisemmin.

Jokainen ryhmän osallistuja oli aikaisemmin saanut valita yhden kuvan, jonka olimme teettäneet suuremmaksi kehystettäväksi A4-kokoiseksi kuvaksi. Lisäksi osallistujat olivat valinneet paljon muita projektin aikana kuvattuja kuviaan, jotka oli teetetty normaaliin valokuvakokoon. Jokainen osallistuja kehysti oman suuren valokuvan. Pienistä kuvista osallistujat vielä valitsivat, mitkä kuvat haluavat laittaa esille näyttelyyn. Valokuvat kiinnitettiin erivärisille taustakartongeille, jotka raamittivat kuvia. Päätimme valokuvanäyttelyksi sopivan seinän toimintakeskuksen tiloista ja teimme ripustuksen yhteisesti. Valokuvia tuli esille yhteensä 54 ja osallistujien toiveesta näyttely on pystyssä kahden viikon ajan, jonka jälkeen ryhmän jäsenet saavat kaikki omat kuvat itselleen. Valokuvien lisäksi keksimme yhdessä näyttelyyn nimen sekä kiinnitimme kuvien viereen tietoa kuvien teemoista ja niihin liittyneistä tehtävistä. Valokuvat ripustimme teemoittain kolmeen eri ryhmään: omat vahvuuteni, minä Dynamo-ryhmän jäsenenä sekä asia, joka tuottaa minulle iloa –otsikoiden alle.

Lopuksi keräsimme osallistujilta palautteen päivästä ja kiitimme hienosta osallistumisesta koko valokuvaprojektiin. Osallistujien palautteessa kysyttiin minkä arvosanan annat valokuvanäyttelyn rakentamisesta, mitä tunteita valokuvaprojektin päättymisen herättää (sanavaihtoehtoina: iloa, haikeutta, olen tyytyväinen projektin valmistumiseen, olen ylpeä kuvistani, harmittaa), minkä arvosanan annat valmiille näyttelylle (asteikko 1–10) ja avoin palaute. Palautteiden mukaan kaikkien osallistujien mielestä valmis näyttely ja näyttelyn rakentaminen saivat täydet kymmenen pistettä. Projektin päättymisen herätti eniten iloa ja ylpeyttä omista valokuvista sekä osallistujat olivat tyytyväisiä projektin valmistumiseen.

Työpajan jälkeen pidimme purkupalaverin yhdessä pienryhmän ohjaajien kanssa. Totesimme päivän sujuneen hyvin. Saimme koottua näyttelyn ja niin me opiskelijaohjaajat, ryhmän ohjaajat sekä osallistujat olimme tyytyväisiä koko valokuvatyöskentelyprosessin

kulkuun sekä koottuun näyttelyyn. Etukäteen olimme ajatelleet, että aikaa näyttelyn pystyttämiseen on runsaasti, mutta huomasimme, että kuuden tunnin työpajassamme oli juuri riittävästi aikaa, että saimme kaiken tehtyä. Pohdimme, että jatkossa etukäteen voisi tehdä valmiiksi sopivia kartonkipohjia valokuvien taustaksi, joka säästäisi aikaa työpajasta. Näyttelyn rakentaminen tuki hyvin projektin päättämistä osallistujien kanssa ja antoi tilaisuuden käydä läpi prosessia vielä yhteisesti ja muistella yhteisiä työpajoja. Yksi osallistuja sanoi päivän aikana valokuvaprojektistamme, että ”tätä minulta ei kukaan voi viedä pois”. Kuvaustilanteisiin eläydyttiin uudestaan vielä näyttelyä rakennettaessa, joka lämmitti meidän opiskelijaohjaajien mieltämme erityisesti.

5.4 Kehittämistyön tuotos

Kehittämistyössä sovelsimme jo olemassa olevia valokuvaharjoitteita kehitysvammaisille asiakkaille. Testasimme yhteensä neljä eri harjoitusta Heinilän ym. (2020) Saanko näyttää maailmani sinulle –oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla –työkirjasta. Teimme oppaan sovelletuista harjoitteista Ravattulan toimintakeskukselle pienryhmän ohjaajien jatkokäyttöön. Työvälineenä valokuvatyöskentely soveltuu kehitysvammaisten työllistämistä edistävien pienryhmätoimintojen ohjaajien käyttöön.

Heinilän ym. (2020) Saanko näyttää maailmani sinulle –oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla –työkirjan viisi eri teemaa yhdisteltiin Dynamo-ryhmän teemojen kanssa yhteensopiviksi. Näin saimme valittua sopivia harjoitteita, jotka soveltuivat Dynamo-ryhmän teemoihin ja tavoitteisiin.

Kuvio 3. Saanko näyttää maailmani sinulle - oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla - työkirjan (Heinilä ym. 2020) teemojen ja Dynamo-ryhmän teemojen ryhmittely.

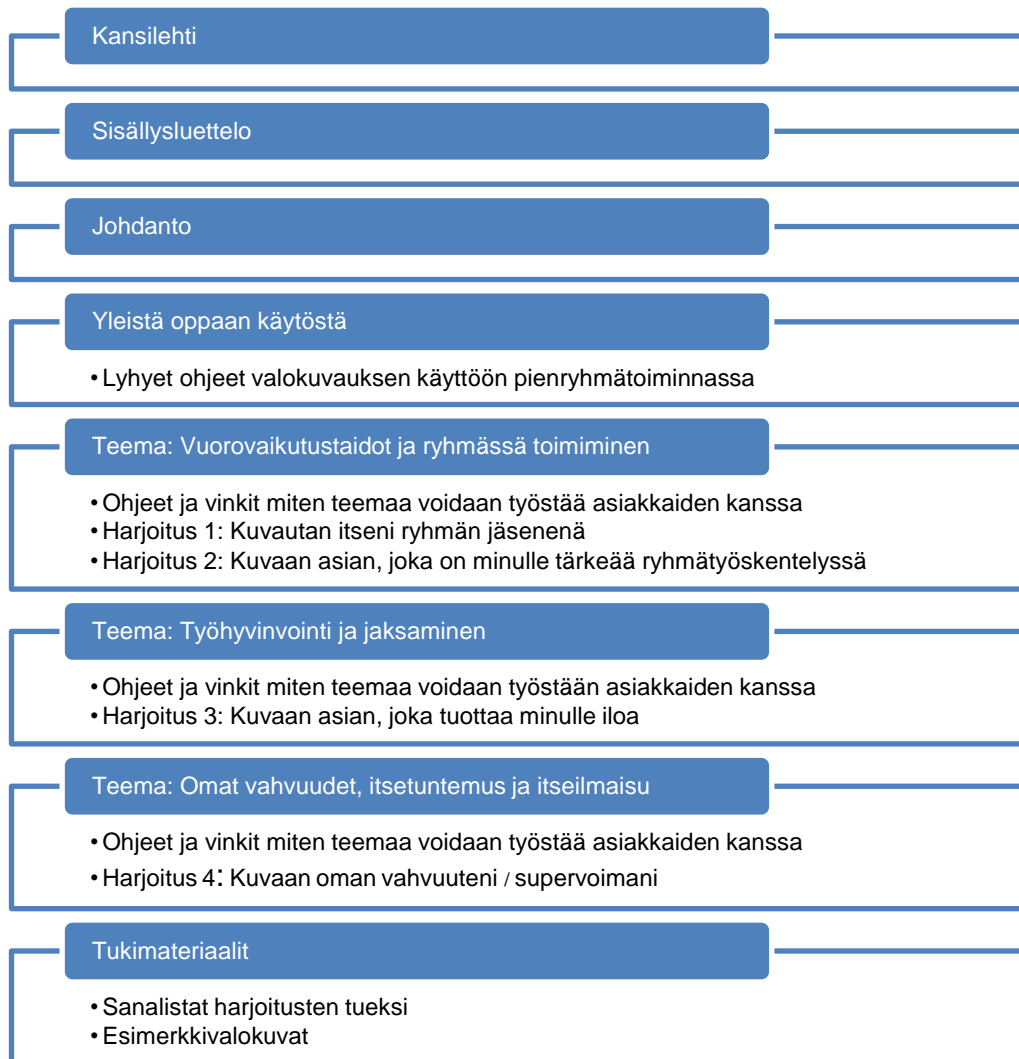
Kehittämistyön tuotoksena syntynyt opas sisältää kolme eri teemaa, jotka vastaavat Dynamo-ryhmässä käsiteltäviä teemoja. Teemat ovat 1) vuorovaikutustaidot ja ryhmässä toimiminen, 2) työhyvinvointi ja jaksaminen ja 3) vahvuudet, itsetuntemus ja itseilmaisu.

Teeman vuorovaikutustaidot ja ryhmässä toimiminen tarkoitus on kehittää ryhmäläisten ryhmätyö- ja yhteistyötaitoja. Vuorovaikutukseen liittyvät taidot ovat tärkeitä taitoja niin työelämässä, kuin vapaa-ajallakin. Teemaan valittujen kahden harjoituksen tavoitteena on vahvistaa ryhmään kuulumisen tunnetta sekä auttaa tunnistamaan millainen ryhmän jäsen itse on. Ryhmäharjoitusta tehdessä myös vuorovaikutukseen liittyvät keskustelu- ja kommunikointitaidot vahvistuvat sillä ryhmäkuvan ottamiseksi tarvitaan yhteistä sopimista ja toisten kuuntelua sekä rohkeutta tuoda esille oma mielipide.

Teeman työhyvinvointi ja jaksaminen tarkoitus on kiinnittää ryhmäläisten huomiota fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. On tärkeää tunnistaa omat rajansa ja asiat, jotka auttavat jaksamaan niin arjessa kuin työelämässä. Teemaan valitun harjoituksen tavoitteena on tuoda esiin hyvinvointia tuottavia asioita, kuten ilo, tekemisen riemu tai rentoutuminen. Tavoite on tunnistaa mikä auttaa jaksamaan ja miten siihen voi itse vaikuttaa. Teeman vahvuudet, itsetuntemus ja itseilmaisu tarkoitus on vahvistaa itseluottamusta ja tunnistaa omaa osaamistaan. Tehtävän avulla tuodaan esille asioita tai työtehtäviä, joissa ollaan hyviä. Erilaisten itsestä löytyvien ominaisuuksien pohtiminen auttaa löytämään myös vahvuuksia ja tuntemaan paremmin itseään. Teemaan valitun harjoituksen

tavoitteena on tukea rohkeutta ilmaista itseään ja tuoda omaa työelämään liittyvää osaamista esille. Jokaista teemaa on hyvä käsitellä ryhmän kanssa ensin keskustelun avulla, jotta teeman sisältö ja käsitteet tulevat tutuiksi. Teemojen alle on listattu apukysymyksiä, joiden avulla keskustelua voi herätellä.

Oppaan rakenne sisältää sisällysluettelon, johdannon, yleiset vinkit valokuvaustyöskentelyyn, teeman esittelyn, esimerkit tehtävien mukaisten suunnittelu- ja kuvauspäivien toteutukseen, valokuvaharjoitukset sekä tukimateriaalit. Tukimateriaaleina käytettävät esimerkkikuvat eivät ole sähköisen oppaan liitteenä, vaan ne on tulostettu ja laminoitu valmiiksi Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajien hyödynnettäväksi.

Kuvio 4. Oppaan rakenne ja sisältö.

6 KEHITTÄMISTYÖN ARVIOINTI

6.1 Kehittämistyön tuotoksen arviointi

Kehittämistehtävän tavoite oli uuden työvälineen kehittäminen Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajien käyttöön. Kehittämistyön tuotoksena valmistui opas valokuvaharjoitusten toteuttamiseen. Oppaan kehittämisessä oli mukana pienryhmän ohjaajat. Palautimme oppaan ensimmäisen version heille ja pyysimme palautetta oppaan rakenteesta ja sisällöstä. Kehitysehdotuksina he ehdottivat, että oppaan rakenne etenisi aiheittain siten, että ensin esitellään teema ja sen jälkeen teemaan liittyvä harjoitus. Apusanalistoihin ohjaajat toivoivat vielä selkokielempisiä sanoja. Lisäksi työpajojen lopetukseen liittyen he ehdottivat lisäystä purkutilanteen tärkeydestä. Ryhmäkertojen päätteeksi päivän purku on yksi tärkeimpiä hetkiä, jossa on tilaisuus käydä läpi päivän aikana tapahtuneet iloiset ja mahdolliset huonot hetket. Tarkoitus on, että jokaiselle jää hyvä mieli päivän lopuksi. Pienryhmän ohjaajien palautteet olivat ensiarvoisen tärkeitä ja muokkasimme oppaan toiveiden mukaisesti.

Kehittämistyömme aikana testasimme valokuvatyöskentelyn soveltuvuutta kehitysvamma-alan työllistymistä edistävässä pienryhmätyöskentelyssä. Tämän kaltaista valokuvatyöskentelyyn perustuvaa työvälinettä ei ole aikaisemmin hyödynnetty kyseisen ryhmän ohjaustyössä. Kehittämistyömme koko prosessin ajan oli Dynamo-ryhmän jäsenet vahvasti mukana. Ryhmäläiset antoivat palautetta jokaisen työpajan lopuksi ja heidän kommenttinsa huomioitiin aina seuraavan työpajan suunnittelussa sekä itse kehittämistyön tuotoksen eli oppaan kokoamisessa. Asiakkaat olivat aktiivisia toimijoita ja osallisia oppaan kehittämistyössä.

Työvälineenä valokuvatyöskentely soveltuu hyvin käytettäväksi Dynamo-ryhmän kanssa. Me opiskelijaohjaajat sekä Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajat olemme yhteisesti samaa mieltä siitä, että toteuttamamme valokuvatyöskentely soveltuu hyvin kyseiselle asiakasryhmälle. Saanko näyttää maailmani sinulle -työkirjan (Heinilä ym. 2020) valokuvaharjoitukset eivät suoraan sovellu sellaisenaan käytettäväksi kyseisen asiakasryhmän kanssa. Kuitenkin soveltaen ja muokattuna tarvittavien tukimateriaalien, selkokielellisten ohjeiden ja ryhmäohjaajan tuella harjoitteet soveltuvat erinomaisesti

kehitysvammaisten työllistymistä edistävään pienryhmätoimintaan. Asiakkaat tarvitsevat yksilöllistä tukea ja ohjausta työstäessään harjoitusten teemoja sekä tehdessään kuvaussuunnitelmia. Kuvaustilanteessa ohjaaja on tärkeässä roolissa positiivisen ja kannustavan palautteen antamisessa sekä erilaisten kuvausideoiden esiin tuomisessa.

Kehittämistyön lopuksi pienryhmän ohjaajat saivat oppaan käyttöönsä tulostettuna versiona, joka sisälsi tukimateriaaleina myös ison pinon laminoituja esimerkkivalokuvia. Opas toimitettiin ohjaajille myös sähköisenä versiona, jotta heidän on mahdollista helposti muokata ja tulostaa harjoituksia ja tukimateriaaleja tarpeen mukaan. On tärkeää, että harjoituksia on mahdollista muokata kyseisen Dynamo-ryhmän erityispiirteet huomioiden. Saimme palautetta pienryhmän ohjaajilta, että he ovat tyytyväisiä valokuvatyöskentelyyn ja ohjaajat aikovat jatkossa ottaa uuden työvälineen käyttöön.

Pienryhmän ohjaajat olivat mukana havainnoimassa ja refleктоimassa jokaista työpajaa. Tämä tukee uuden työvälineen juurruttamista käytännön ohjaustyöskentelyyn jatkossakin. Pienryhmän ohjaajat olivat tyytyväisiä sekä työpajoihin että lopulliseen oppaaseen ja aikovat ottaa työvälineen käyttöön.

6.2 Kehittämistyön prosessin arviointi

Kehittämistyön aloitusvaiheesta lähtien yhteistyö sujui moitteettomasti kehittämistyössä mukana olleiden kumppaneiden kanssa. Kehittämistyön tavoite löytyi ja kirkastui ensimmäisten yhteisten palavereiden aikana. Dialogisuus näkyi erityisesti opiskelijaohjaajien sekä Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajien välisessä yhteistyössä.

Kehittämistyömme luotettavuutta lisäsi se, että toteutimme kehittämistyömme ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden ammattieettisten suositusten (Arene 2019) mukaisesti. Sitouduimme noudattamaan työssämme hyvää tieteellistä käytäntöä, ymmärrämme tieteellisen käytännön vastuut, otamme huomioon ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen yleiset periaatteet sekä hallitsemme eettisen ennakoarvioinnin lähtökohdat, tarpeellisuuden ja ennakoarviointimenettelyn. Esimerkiksi opinnäytetyöprosessia ohjaavaan lainsäädäntöön liittyen kiinnitimme työssämme huomiota tekijänoikeuslakiin (404/1961). Tekijänoikeuden alaisen aineiston käyttäminen edellyttää oikeudenhaltijan lupaa (Arene 2019, 5,12). Dynamo-ryhmäläisten ottamat valokuvat ovat esimerkki tekijänoikeuden alaisesta

materiaalista. Sovimme heti alkuvaiheessa, että kehittämistyön aikana otettuja valokuvia ei julkaista tämän opinnäytetyön yhteydessä.

Suunnitteluvaiheessa aikataulu selkiytyi mielestämme helposti yhteisessä palaverissa Ravattulan pienryhmän ohjaajien kanssa. Aikataulu oli realistinen ja sopi myös Dynamo-ryhmän aikatauluun. Yhteisen dialogin avulla saimme rajattua myös testattavien harjoitusten määrää. Suunnitteluvaihetta edesauttoi se, että pienryhmän ohjaajat olivat etukäteen ehtineet jo tutustua kehittämistyön aiheeseen ja he toivat esille toiveitaan kehittämistyön suhteen. Saimme pienryhmän ohjaajilta kehittämistyön alusta alkaen tärkeitä huomioita muun muassa ryhmän toimintaan liittyen. Lisäksi kävimme tutustumassa Dynamo-ryhmän asiakkaisiin ja kerroimme tulevista työpajoista. Tutustumiskäynti oli ensiarvoisen tärkeää kehittämistyön jatkon kannalta, sillä saimme paremman käsityksen asiakkaiden toimintakyvystä ja asiakasryhmä pääsi tutustumaan meihin etukäteen. Nämä tutustumiskerrat olivat erittäin tärkeä osa myös koko kehittämistyöprosessin onnistumisen kannalta. Saimme myös työstettyä kehittämissuunnitelman aikataulussa ja teimme siihen ohjaavan opettajan sekä tilaajan esittämät muutosehdotukset. Haasteenamme oli löytää riittävästi aikaa tietoperustan syvälliseen työstämiseen. Saimme suunnitteluvaiheessa koottua tietoperustan rungon, jota muokkasimme kuitenkin pitkin kehittämistyön myöhempiä vaiheita.

Toteutusvaiheessa suunnittelimme tarkat ohjaussuunnitelmat yksi työpaja kerrallaan sekä reflektioimme ja arvioimme toimintaamme ja työpajoja säännöllisesti jokaisen työpajan jälkeen. Työpajojen purkupalavereissa käytimme samaa asiarunkoa jokaisella kerralla, joka tuki havaintojen systemaattista läpikäymistä ja arviointia. Mielestämme työskentelimme kehittämissuunnitelman mukaisesti siten, että uutta työvälinettä kokeiltiin ja kehitettiin edelleen syklisten periaatteiden mukaisesti koko työpajaprosessin ajan. Erityisesti käytännön toteutusvaiheessa koemme työskennelleemme ammattimaisesti ja suunnitelmallisesti ja prosessia tuki jatkuva reflektointi meidän opiskelijaohjaajien kesken sekä pienryhmän ohjaajien välillä. Lisäksi oli hyvä, että olimme varautuneet mahdollisiin Covid-19-pandemiasta johtuviin rajoituksiin, vaikka ne eivät lopulta vaikuttaneet työskentelyymme. Huomioimme työpajoissa turvavälit, suu-nenäsuojat sekä hyvän käsihygienian.

Työpajoissa olimme kaksoisroolissa, jossa toimimme ohjaajina sekä havainnoitsijoina. Tiedonkeruumenetelmänä havainnointia on kritisoitu sen takia, että havainnoitsija saattaa olla häiritsevä tekijä tulkittaessa tilannetta tai havainnoitsija saattaa jopa muuttaa

tilannetta. Joissakin tilanteissa on huomattu, että tutkijan saapuessa esimerkiksi luokkahuoneeseen, on oppilaiden käytös saattanut muuttua. Tätä ongelmaa voidaan pyrkiä välttämään sillä, että tutkija vierailee etukäteen tutkittavien luona. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Koimme, että tutustumiskäynti Dynamo-ryhmään ennen työpajojen aloitusta auttoi välttämään edellä mainittua ongelmaa. Lisäksi pienryhmän ohjaajat olivat asiakkaille tuttuja ja heidän läsnäolonsa havainnoitsijoina työpajoissa ei mielestämme vaikuttanut asiakkaiden käytökseen, vaan enemmänkin tuki turvallisen ilmapiirin syntymistä. Parityöskentelymme mahdollisti tiedonkeruumenetelmänä käytetyn havaintojen tekemisen paremmin. Ohjaustilanteissa toisen ollessa vetovastuussa ohjauksesta, pystyi toinen keskittymään havainnointiin. Koimme ohjausparityöskentelyn olevan erittäin toimiva työmuoto meille, sillä pystyimme peilaamaan työskentelyämme sekä tukemaan ja antamaan palautetta toisillemme.

Toteutusvaiheessa Dynamo-ryhmän asiakkaat olivat aktiivisesti mukana ja osallisina kehittämistyössä. Asiakkaat on hyvä ottaa mukaan kehittämistyöhön, sillä heidän näkökulmansa organisaatioon on monesti erilainen kuin ammattilaisilla (Salonen ym. 2017, 18). Asiakkailta kerätty palaute oli meille ensiarvoisen arvokasta ja hyödynsimme sitä koko prosessin ajan. Erityisesti meitä kiinnosti asiakkaiden kokemus työpajoista ja pyrimmekin peilaamaan heidän palautteitaan havainnointeihimme. Työpajatyöskentely oli toimiva muoto valokuvaharjoitusten testaamiseen ja kehittämiseen.

Toteutusvaiheen aikataulutus tuki asiakkaiden osallistumista luovaan työpajatoimintaan, sillä heillä ehti rakentua luottamussuhde myös meihin opiskelijaohjaajiin. Koska työpajat oli ajoitettu neljän kuukauden ajalle huomasimme asiakkaissa sen, että heidän oli joka kerta helpompaa ideoida ja heittäytyä luovaan toimintaan. Olimme positiivisesti yllättyneitä siitä, miten persoonallisia ja omaperäisiä valokuvista tuli. Koemme, että asiakkaiden osallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutui hyvin työpajoissa. Toteutimme työpajat asiakkaita kuunnellen ja etenimme työskentelyssä pitkälti heidän ehdoillaan, kuitenkin niin, että pysyimme päivän aikataulussa. Erityisesti valokuvaustilanteissa tarvittavan ajan antaminen asiakkaalle korostui ja koimme sen erittäin tärkeäksi työskentelyssä.

Kehittämistyön tuotoksena syntyneitä opasta työstettiin toteutusvaiheesta alkaen. Viimeistelimme oppaan työpajojen päätyttyä ja palautimme ensimmäisen version Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajille luettavaksi ja kommentoitavaksi. Saimme heiltä hyviä korjausehdotuksia ja muokkasimme opasta edelleen niiden pohjalta. Koimme, että oppaan tekeminen oli meille opiskelijaohjaajille mielekästä ja opettavaista

sekä herätti kiinnostuksen tulevaisuudessakin kehittää luovia työvälineitä sosiaalialan ohjaustyön tueksi. Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajat antoivat palautetta, että aikovat jatkossakin hyödyntää tekemäämme opasta ja valokuvatyöskentelyä Dynamo-ryhmän ohjauksessa. Se, että pienryhmän ohjaajat olivat seuraamassa ja havainnoimassa työpajojen toteutusta auttaa mielestämme siihen, että työväline juurtuu paremmin osaksi käytännön ohjaustyötä.

Koimme, että kehittämistyön käytännön toteutusvaihe oli meille luontaista ja helppo toteuttaa. Koko prosessin suurimmaksi haasteeksemme koimme kirjallisen raportin työstämisen. Ajan löytäminen intensiivistä kirjoittamista varten oli ajoittain haastavaa, koska meillä molemmilla oli samanaikaisesti käynnissä muita opintoja sekä työtehtäviä. Huomasimme parityöskentelyn olevan meille erittäin toimiva työskentelytapa. Koko prosessin ajan meillä opiskelijaohjaajilla pysyi hyvä keskusteluyhteys ja teimme tiiviisti yhteistyötä. Koimmekin, että kehittämistyön ideat ja oivallukset syntyivät näiden dialogisten keskustelujen aikana. Haastavistakin tilanteista pääsimme eteenpäin juuri näiden säännöllisten palavereiden ja keskusteluiden avulla.

Dynamo-ryhmän asiakkaiden osallisuus näkyi erityisesti kehittämistyön toteutus- ja tuotosvaiheessa. Koska koronarajoitusten takia kyseinen ryhmä ei päässyt tekemään normaalisti toimintaan kuuluvia tutustumiskäyntejä tai työkokeiluja toimintakeskuksen ulkopuolisiin työpaikkoihin, pääsivät he kuitenkin osallisiksi tähän kehittämistyöprojektiin. Ryhmän jäsenet pääsivät meidän kanssamme harjoittelemaan työelämätaitoja, kuten vuorovaikutusta, kykyä ottaa vastaan ohjausta sekä palautteen antamista. Pidämme tätä tärkeänä erityisesti asiakkaiden osallisuuden kannalta.

Kehittämistyön luotettavuutta ja pätevyyttä voidaan parantaa kriittisellä ja arvioivalla työotteella. Reflektion käsitteellä tarkoitetaan oman toiminnan kriittistä analysoimista. Kriittistä tarkastelua tuleekin tehdä koko opinnäytetyöprosessin ajan, eikä vain projektin lopuksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2006.) Kuten sosiaalialan ammatillisuuteen kuuluu, reflektio oli osa kehittämistyötämme läpi koko prosessin.

6.3 Ammatillinen arviointi

Arvioimme seuraavaksi kehittämistyötämme suhteessa sosionomin osaamisvaatimuksiin. Sosionomi (AMK) -koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukseen eli kompetensseihin sisältyy sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen (Arene 2017, 10). Tarkastelemme seuraavaksi jokaista kompetenssia tarkemmin ja peilaamme kehittämistyömme aikana oppimaamme näihin osaamisvaatimuksiin.

Sosiaalialan eettinen osaaminen sisältää ihmisarvon, tasa-arvoisuuden oikeudenmukaisuuden edistämisen sekä eettisesti perustellun oman ja ammattialan toiminnan reflektion (Arene 2017, 10). Koimme, että sosionomin eettinen osaamisemme vahvistui ja toimimme ammattieettisten periaatteiden mukaisesti. Pyrimme edistämään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa huomioimalla ryhmän jäsenet tasaveroisina yhteistyökumppaneina.

Asiakastyön osaaminen sisältää esimerkiksi ammatillisen vuorovaikutussuhteen luomisen asiakkaaseen, tilanteeseen soveltuvien työmenetelmien valitsemisen, moniammatillisuuden, tavoitteellisen ohjaustyön sekä asiakastyön arvioinnin (Arene 2017, 10). Asiakasryhmänä kehitysvammaiset olivat meille molemmille melko uusi. Toinen meistä oli jonkin verran työskennellyt aiemmin kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa, mutta kehitysvammaisten pienryhmien ohjaustyö oli meille molemmille uutta. Koimmekin ammatillisen osaamisemme lisääntyneen erityisesti ryhmänohjaustyössä sekä tämän asiakasryhmän erityistarpeiden ymmärtämisessä. Työskentelytapamme oli asiakkaita voimavaraistavaa ja osallisuutta tukevaa sekä tavoitteellista. Kehittämistyömme ydin oli soveltaa ja kehittää luovaa menetelmää osaksi työllistymistä edistävää pienryhmätoimintaa. Mielestämme onnistuimme tässä erinomaisesti ja innostuimme luovien menetelmien kehittämisestä myös tulevaisuuden työtehtävissämme.

Palvelujärjestelmäosaamisemme kehittyi kerätessämme materiaalia tietoperustaa varten vammaispalvelujärjestelmästä. Konkreettista tuntumaa saimme kehitysvammaisten työllistymistä edistävistä palveluista, joita Ravattulan toimintakeskus tuottaa.

Kriittiseen ja osallistavaan yhteiskuntaosaamiseen sisältyy muun muassa sosiaalisen osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen, syrjäytymisen ehkäisy yhteisöissä ja yhteiskunnassa sekä osallistavat toimintatavat (Arene 2017, 10). Kuten jo edellisissä luvuissa toimme esiin, kriittinen reflektio on tärkeä osa ammatillisuutta. Tätä pääsimme harjoittamaan koko kehittämistyöprosessin ajan. Panostimme reflektioon paljon ja voimmekin todeta sen olleen meille palkitsevaa. Työssämme kehitysvammaiset asiakkaat pääsivät osallistumaan sekä vaikuttamaan tähän kehittämistyöhön, joka edisti heidän osallisuuttaan ja vaikuttamismahdollisuuksiaan.

Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sisältää innovatiivisten menetelmien hyödyntämisen työelämän kehittämisessä (Arene 2017, 10). Kehittämis- ja innovaatio-osaamisemme kehittyi prosessin aikana erittäin paljon. Innovatiivinen ongelmanratkaisu oli työmme ydintä ja kehittämistyössä oli mukana moniammatillinen tiimi. Kehitimme työssämme uuden työvälineen ja oppaan Ravattulan toimintakeskuksen pienryhmän ohjaajien käyttöön. Kehittämistyön eri vaiheet, kuten suunnittelu, toteutus ja arviointi olivat meille jo entuudestaan tuttuja aiemmista opintokokonaisuuksista, mutta nyt koemme ottaneemme koko prosessin itsenäisemmin haltuun. Kehittämistyön aikana käytetyistä kehittämismenetelmistä dialoginen keskustelu ja työpajamuotoinen toiminta olivat meille mieluisinta ja opimme mentelmistä paljon.

Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen sisältää esimerkiksi työn laadun, tulosten ja vaikutusten arvioinnin sekä kehittämishankkeen johtamisen (Arene 2017, 10). Toimimme kehittämistyössämme yhteistyökykyisesti monialaisessa tiimissä ja työyhteisössä. Noudatimme työturvallisuuteen liittyen muun muassa koronarajoituksia sekä toimimme Ravattulan toimintakeskuksen ohjeiden mukaisesti. Kehityimme itsensä johtamisessa pitkäjänteisen kehittämisprosessin myötä ja pyrimme parantamaan toimintaamme prosessin edetessä. Onnistuimme mielestämme työn laadukkaan tuotoksen eli oppaan toteutuksessa. Kehittämistyössä mukana olleilta kumppaneilta saadun palautteen mukaan opasta tullaan hyödyntämään jatkossa. Koko kehittämistyön prosessi herätti meissä kiinnostuksen myös sosiaalialan yrittäjyyttä kohtaan. Huomasimme, että kehittämistyössämme opimme monia taitoja, joita voisi hyödyntää myös yritystoiminnassa.

LÄHTEET

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 3.11.2020. <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren: Ammattikorkeakoulutus sosiaalialanmuutoksen edistäjänä. Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä 2017. Viitattu 7.4.2021. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428

Halkola, U.; Koffet, T.; Koulu, L. & Mannermaa, L. (toim.) 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.

Happo, S. 2017. Voimaannuttava valokuva-albumi kehitysvammatyössä. Opinnäytetyö. Sosionomi koulutusohjelma. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.4.2021. <https://core.ac.uk/download/pdf/161417219.pdf>

Hautalahti, K. 2017. Valmentavasta koulutuksesta kohti työelämää: Yksilöllisiä työelämäratkaisuja kehitysvammaiselle nuorelle. Opinnäytetyö. Sosionomikoulutus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 4.4.2021. <https://www.theseus.fi/handle/10024/126833>

Heinilä, H.; Honkanen, E.; Pitkänen, K. & Wredfors, M. 2020. Saanko näyttää maailmani sinulle: oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla. Live palvelut. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020091069239>

Heurlin, I. & Korhonen, K. 2019. Neuropsykiatrisen valmennuksen menetelmät työelämävalmiuksien lisäämisessä: ratkaisukeskeistä pienryhmätoimintaa kehitysvammaisille nuorille. Opinnäytetyö. Neuropsykiatrisen valmentaja. Alfa Partners. Painamaton lähde.

Hiltunen, H. 2014. "Kivointa on ku näkee muitaki ihmisiä ku nä täällä kotona": tutkielma työtoiminnan vaikutuksesta kehitysvammaisten vuorovaikutustaidoille. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.5.2021. <https://www.theseus.fi/handle/10024/84965>

Huhtinen-Hilden, L. & Karjalainen, A. 2019. Luova toiminta siltana itsen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) Luovan toiminnan työtavat: Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ihmisoikeusliiton www-sivut 2021. Viitattu 20.2.2021. <https://ihmisoikeusliitto.fi/>

Isotalo, M. 2013. Taiteen käyttö hyvinvointialalla Suomessa. Teoksessa K. Malte-Colliard & M. Lampo (toim.) Voimaa taiteesta: malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tampereen yliopisto, 10.

Jämsén, A. & Pyykkönen, A. 2014. Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.

Karjalainen, A. (toim.) 2019. Luovan toiminnan työtavat: Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karkkulainen, M.; Ala-Vannesluoma, T.; Airaksinen, R.; Varonen, H.; Kastu, R. & Sipi, S. 2019. Toimii!: Hoitajan opas toiminnallisiin menetelmiin. 2., uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Kvankin työn ja päivätoiminnan valiokunta. 2017. Yksi tekijöistä: osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatuksiterit. Helsinki: Kehitysvammaliitto & KVANK Kehitysvamma-alan asuimen neuvottelukunta. Viitattu 29.4.2021. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/yksi-tekijoista-verkko.pdf>

Koivu, L. 2016. "Meillä on yks tärke projekt": lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuvan vahvistaminen valokuvatyöskentelyn avulla. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.4.2021. <https://www.theseus.fi/handle/10024/113025>

KTO – Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskuksen www-sivut 2020. Viitattu 2.11.2020.

KTO – Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus. 2020. Painettu esite.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 1977. L 23.6.1977/519 muutoksineen. www.finlex.fi

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 1987. L 3.4.1987/380 muutoksineen. www.finlex.fi

Liikanen, H. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia: Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Helsinki: Opetusministeriö.

Lilja-Viherlampi, L-M.; Rosenlöf, A-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen. (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 20–39.

Mäkinen, P.; Raatikainen, E.; Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Oman elämän nainen 2021. Matkalla työelämään: käsikirja työpajatoiminnan ohjaamiseen. Viitattu 4.4.2021. https://www.omanelamannainen.fi/materiaalit/oen_tyokirja_webversio_v2.pdf

Ristolainen, A & Seppälä, S. 2020. Työpajamallin kokeilu ja kehittäminen vammaispalveluihin: työelämävalmiuksien tukeminen. Opinnäytetyö. Sosionomikoulutus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 4.5.2021. <https://www.theseus.fi/handle/10024/339214>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006 KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 3.11.2020. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Tampere: Suomen yliopistopaino–Juvenes Print oy.

Salonen, K.; Eloranta, S.; Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Salonen, M. 2017. Oman elämän valokuvaajat: Ohje valokuvaamiseen kehitysvammaisten kanssa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutus. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.4.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139950/Salonen_Miia.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö: The Loveliest Girl in the World. Helsinki: Blink Entertainment.

Savolainen, M. 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa U. Halkola, T. Koffet, L. Koulu & L. Mannermaa (toim.) Valokuvan terapeutin voima. Helsinki: Duodecim. 211–227.

Seppälä, H. 1.k. & Vehmanen, M. 2017. Erilaiset eväät: kirja kehitysvammaisuudesta. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Sirkiä-Grinsvall, H. & Potinkara, T. 2020. Esite kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskuksen Dynamo-pienryhmätoiminnasta: Kehitysvammaisten työllistymisen apuväline.

Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 4.5.2021. <https://www.theseus.fi/handle/10024/339214>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia: toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70355/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2020. Viitattu 28.11.2020. <https://stm.fi/vammaispalvelut-tukitoimet>

Suomen YK-liiton www-sivut 2021. Viitattu 20.2.2021. <https://www.ykliitto.fi/julkaisut/kulttuuristamoninaisuutta-koskeva-yleismaailmallinen-julistus-0>

Taikusydän -taiteen ja hyvinvoinnin valtakunnallinen yhteispisteen www-sivut 2021. Viitattu 20.2.2021. <https://taikusydan.turkuamk.fi/>

Tamminen, E. & Vilkas, M. 2017. Toiminnallisen valokuvaryhmän soveltaminen muistisairaille ikäihmisille Kerttulakodin päivä kuntoutuksessa. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.4.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141541/Tamminen_Eveliina_Vilkas_Minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tamski, E. & Huotari, A. 2013. Tammenterhon tarinoita: Neuropsykiatrisen valmentajan työkirja. Mikkeli: Eeva-Liisa Tamski.

Tanskanen, S. 2015. Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Teoksessa P. Näkki & T. Sayed (toim.). Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita, 106–123.

THL - Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2020. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 4.11.2020. <https://thl.fi>

THL – Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2021. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 21.2.2021. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat

Vammaispalveluiden käsikirja - THL 2020. Viitattu 4.11.2020. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja>

Vernerinet – Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2020. Viitattu 27.10.2020. <https://www.verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>

Viitanen, A. 2008. Valokuva kehitysvammaisen henkilön elämässä. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.4.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17799/jamk_1213097748_1.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Vilén, M.; Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Voimauttavan valokuvan menetelmä 2020. Viitattu 04.11.2020. <http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

Kehittämistyön tuotoksena syntynyt opas

OPAS VALOKUVA- HARJOITUSTEN KÄYTTÄMISEEN OHJAUSTYÖSSÄ

TIIVISTELMÄ

Valokuvaharjoituksia kehitysvammaisten työllistymistä edistävän Dynamo-ryhmän ohjauksen työvälineeksi.

Karita Blom & Johanna Ervasti

Sisällys

Johdanto.....	2
Yleiset vinkit valokuvatyöskentelyn suunnittelu- ja kuvauspäiviin	3
VUOROVAIKUTUSTAITOT JA RYHMÄSSÄ TOIMIMINEN	5
HARJOITUS 1: Kuvautan itseni ryhmän jäsenenä	7
HARJOITUS 2: Kuvaan asian, joka on minulle tärkeää ryhmätyöskentelyssä.....	8
Apusanat tehtävään 1	9
TYÖHYVINVOINTI JA JAKSAMINEN	11
HARJOITUS 3: Kuvaan asian, joka tuottaa minulle iloa	13
Apusanat tehtävään 3	14
VAHVUUDET, ITSETUNTEMUS JA ITSEILMAISU	16
HARJOITUS 4: Kuvaan oman vahvuuteni / supervoimani	18
Apusanat tehtävään 4	19
Esimerkkikuvat	21

Johdanto

Tämä valokuvaharjoitusopas on koonti sosionomi AMK -opinnäytetyönä tehdystä kehittämistyöstä, jossa sovelsimme jo olemassa olevia valokuvaharjoituksia kehitysvammaisten asiakkaiden työllistymistä edistävässä pienryhmätoiminnassa. Harjoitukset valittiin Saanko näyttää maailmani sinulle – oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla -työkirjasta (Heinilä, Honkanen, Pitkänen & Wedfors 2020), jotka muokkasimme pienryhmälle sopiviksi.

Opas on jaettu kolmeen eri teemaan, jotka ovat vuorovaikutustaidot ja ryhmässä toimiminen, työhyvinvointi ja jaksaminen sekä vahvuudet, itsetuntemus ja itseilmaisu. Opas sisältää neljä harjoitusta, jotka ovat sovellettu käytettäväksi kehitysvammaisten työllistymistä edistävän pienryhmätoiminnan ohjauksen työvälineenä. Harjoitukset sisältävät vinkit ohjaustilanteisiin sekä tukimateriaalit. Kyseiset valokuvaharjoitukset on kehittämistyömme aikana testattu Ravattulan toimintakeskuksen Dynamo-ryhmän asiakkaiden kanssa ja hyväksi havaittu. Ravattulan toimintakeskus on osa KTO[®] – Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskusta.

Oppaan alusta löytyy yleisiä vinkkejä valokuvatyöskentelyyn sekä suunnittelu- ja kuvauspäiviin. Oppaan lopusta löytyy esimerkkikuvia, joita voi hyödyntää ohjaustilanteissa. Esimerkkikuvia voi leikata lisäksi aikakauslehdistä tai hyödyntää verkosta löytyviä kuvapalveluita, jotka tarjoavat kuvia vapaaseen käyttöön.

Valokuvatyöpajojen pitäminen kehittämistyöprosessin aikana oli hyvin antoisaa. Toivottavasti tämä opas innostaa myös muita hyödyntämään valokuvausta ohjaustyössä!

Turussa toukokuussa 2021,

Karita Blom & Johanna Ervasti

Yleiset vinkit valokuvatyöskentelyn suunnittelu- ja kuvaustyöpajoihin

Suunnittelutyöpaja:

- Varaa suunnittelutyöpajaan aikaa noin 2–3 tuntia
- Heti päivän alussa on hyvä vaihtaa kuulumiset ja kysellä odotuksia ja fiiliksiä päivän suhteen
- Päivä on hyvä aloittaa käymällä läpi aikataulu ja päivän teemat ja tavoitteet
- Aikataulun kirjaaminen taululle voi auttaa asiakasta hahmottamaan paremmin päivän kulkua
- Jokaiselle kerralle on hyvä miettiä tarvittavat tukimateriaalit etukäteen ja tulostaa tarvittavat materiaalit valmiiksi
- Tukimateriaaleina voi hyödyntää mm. esimerkkikuvia, sanalistoja ja kuvakortteja

Kuvaustyöpaja:

- Kuvausta varten on hyvä varata mahdollisuuksien mukaan koko päivä
- Kuvaustila on hyvä rauhoittaa niin, ettei ulkopuoliset ihmiset tai äänet aiheuta turhaa häiriötä
- Kameran käyttöön on hyvä tutustua etukäteen ja ladata akut valmiiksi
- Kuvaajan on hyvä etukäteen miettiä kuvan rajausta ja valaistusta, jotta kuvia ei välttämättä tarvitse käsitellä jälkikäteen
- Jos asiakkaat toimivat itse kuvaajina, on kameran käyttöön syytä perehtyä hyvissä ajoin. Kuvaustilanteissa ohjaaja voi näyttää asiakkaalle esimerkin kuvan ottamisesta.
- Kuvausrekvisiitat suunnitellaan etukäteen suunnittelutyöpajassa ja ne on hyvä olla valmiina heti kuvauspäivän alussa
- Jos kuvaus suoritetaan ulkona, kannattaa siirtymiin paikasta toiseen varata riittävästi aikaa

- Kuvaustilanteessa asiakkaalle kannattaa näyttää otettuja valokuvia usein, jotta hänen on helpompi hahmottaa miltä valokuvat näyttävät ja minkälaista muutosta asiakas vielä mahdollisesti haluaa kuvaan
- Kuvaustilanteessa positiivinen palaute sekä kannustava ja rohkaiseva ilmapiiri auttaa asiakasta rentoutumaan ja olemaan kuvaustilanteissa vapautuneempi
- Valokuvausprosessissa tärkeintä on asiakkaan tukeminen itseilmaisuuksiin ja omien valintojen esiin tuomiseen
- Asiakas päättää kuvan sisällön ja toteutuksen ja kuvaajan tehtävä on mahdollistaa se kuvattavalle
- Tärkeintä ei ole kuvien määrä tai laatu, vaan itse valokuvausprosessi ja siitä jäävä hyvä fiilis
- Päivän purku on päivän tärkein hetki. Hyödynnä hetki päivän aikana mahdollisesti sattuneiden niin ikävien kuin myös positiivisten asioiden läpikäymiseen.

VUOROVAIKUTUSTAITOT JA RYHMÄSSÄ TOIMIMINEN

Teeman vuorovaikutustaidot ja ryhmässä toimiminen tarkoitus on kehittää ryhmäläisten ryhmätyö- ja yhteistyötaitoja. Nämä taidot ovat tärkeitä niin työelämässä kuin vapaa-ajan tilanteissa.

Teemaa on hyvä käsitellä ryhmän kanssa yhteisesti keskustellen. Keskustelussa syntyneitä ideoita ja sanoja voi kirjoittaa ylös taululle kaikkien nähtäville.

Keskustelun tukena voi käyttää apukysymyksiä, kuten

- Minkälainen ryhmän jäsen olen?
- Mistä hyvä ryhmähenki muodostuu?
- Miten sinä voit vaikuttaa, että ryhmätyöskentely on kaikille mukavaa?
- Mikä on parasta tässä ryhmässä?

Esimerkki suunnittelutyöpajan rungosta:

- Aloitus: kuulumiskierros
- Aikataulun läpikäynti
- Keskustelua harjoituksen teemasta
 - o Mistä asioista hyvä ja toimiva ryhmä muodostuu?
 - o Jokainen saa kertoa itselle tärkeitä asioita tai vaihtoehtoisesti voi hyödyntää valmiiksi tulostettuja apusanoja. Esiin tulleet sanat kirjataan ylös taululle.
- Jokainen valitsee itselle 1–3 tärkeää asiaa ja kirjaa ne omaan kuvaussuunnitelmaan
- Valituista sanoista tehdään sanataulu kartongille (esim. A4 koko), jota voi myös tuunata ja koristella mielensä mukaan. Sanataulua voi käyttää osana valokuvaa, jos niin haluaa.
- Kuvaussuunnitelman tekeminen
 - o Katsotaan yhdessä esimerkkikuvia, joiden avulla voidaan tarkastella kuvasommitelmia. Kuvien on hyvä olla erilaisia, esim. kuvia läheltä, kaukaa,

käsistä, jaloista ja ryhmistä. Esimerkkikuvia voi myös etsiä yhdessä ryhmän kanssa esimerkiksi aikakauslehdistä.

- o Jokainen valitsee yhden esimerkkikuvan, jonka pohjalta kuvaussuunnitelmaa lähdetään toteuttamaan
- o Kuvaussuunnitelmaan kirjataan ylös, mitä kuvassa näkyy, kuvausrekvisiitat sekä missä kuva otetaan
- Päivän purku: fiilikset päivästä ja palaute
 - o Tärkeää on varata purulle riittävästi aikaa, jotta päivän aikana tapahtuneet niin hyvät kuin huonot tapahtumat ehditään käymään rauhassa läpi ja jotta kaikille jäisi päivästä hyvä mieli.

Esimerkki kuvaustyöpajan rungosta:

- Aloitus: kuulumiskierros
- Aikataulun läpikäynti
- Kerrataan päivän teema ja jokaisen kuvaussuunnitelma
 - o Tarkistetaan, onko tarvittavat rekvisiitat esillä
- Kuvaukset
 - o Kuvausaika on hyvä miettiä etukäteen, esim. 30 min / osallistuja
 - o On hyvä sopia etukäteen ryhmän kanssa, saako muut olla läsnä kuvaustilanteessa
- Kuvien läpikäynti, suosikkien valitseminen ja mahdollinen tulostus. Jos kuvia on paljon, niin kuvien läpikäymiseen ja valitsemiseen on hyvä varata riittävästi aikaa.
- Päivän purku: fiilikset päivästä ja palaute
 - o Tärkeää on varata purulle riittävästi aikaa, jotta päivän aikana tapahtuneet niin hyvät kuin huonot tapahtumat ehditään käymään rauhassa läpi ja jotta kaikille jäisi päivästä hyvä mieli.

HARJOITUS 1: Kuvautan itseni ryhmän jäsenenä

Mieti mikä sinulle on tärkeää tässä ryhmässä?

Mieti yhdessä muiden ryhmän jäsenten kanssa, minkälaisen ryhmäkuvan haluatte ottaa.
Suunnitelkaa yhdessä ryhmän kanssa, mitä haluatte kuvassa näkyvän ja missä kuva otetaan.

Vaihtoehtoisesti jokainen voi suunnitella oman ryhmäkuvan, johon muut ryhmän jäsenet osallistuvat kuvattavan toiveiden mukaisesti.

Ryhmäni:

Kuvaussuunnitelma:

- Mitä kuvassa näkyy?

- Mitä kuvausrekvisiittaa haluat käyttää?

- Missä kuva otetaan?

HARJOITUS 2: Kuvaan asian, joka on minulle tärkeää ryhmätyöskentelyssä

Mieti mitkä asiat ovat sinulle tärkeitä ryhmätyöskentelyssä. Mistä asioista hyvin toimiva ryhmä muodostuu? Miten sinä voit vaikuttaa, että ryhmätyöskentely on kaikille mukavaa?

Kirjoita tähän sanoja, jotka ovat sinulle tärkeitä ryhmätyöskentelyssä.
Merkitse niistä yksi, jonka haluat ottaa aiheeksi valokuvaan.

Kuvaussuunnitelma:

- Mitä kuvassa näkyy?
- Mitä kuvausrekvisiittaa haluat käyttää?
- Missä kuva otetaan?

Apusanat harjoitukseen 1

LUOTETTAVA

KANNUSTAVA

REHELLINEN

TURVALLINEN

YSTÄVÄLLINEN

ASIALLINEN

AVULIAS

YHTEISTYÖKYKYINEN

LUOVA

LUOTETTAVA

HYVÄSYDÄMINEN

KOHTELIAS

KEKSELIÄS

PALVELUHENKINEN

HAUSKA

VIIHTYY SEURASSA

RAUHALLINEN

HUOMIOI TOISET

SANAVALMIS

REIPAS

PITÄÄ HUOLTA MUISTA

HYVÄ KUUNTELIJA

TYÖHYVINVOINTI JA JAKSAMINEN

Teema työhyvinvointi ja jaksaminen liittyvät fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. On tärkeää tunnistaa omat rajansa ja asiat, jotka auttavat jaksamaan niin arjessa kuin työelämässä.

Teemaa on hyvä käsitellä ryhmän kanssa yhteisesti keskustellen. Keskustelussa syntyneitä ideoita ja sanoja voi kirjoittaa ylös taululle kaikkien nähtäville. Keskustelun tukena voi käyttää apukysymyksiä, kuten

- Mitä tykkäät tehdä vapaa-ajallasi?
- Mikä auttaa sinua rentoutumaan?
- Onko sinulla harrastuksia?
- Minkälainen tekeminen tuottaa sinulle iloa?

Esimerkki suunnittelutyöpajan rungosta:

- Aloitus: kuulumiskierros
- Aikataulun läpikäynti
- Keskustelua harjoituksen teemasta
 - o Keskustelua työhyvinvointiin liittyvistä asioista ja miten mielekäs vapaa-aika tukee myös työssäjaksamista?
 - o Kirjataan yhteisesti ylös sanoja, jotka tuottavat itselle iloa ja auttavat esimerkiksi rentoutumaan. Tarvittaessa voi hyödyntää tukikuvia ja valmiiksi tulostettuja apusanoja.
- Jokainen valitsee itselle yhden tärkeän asian ja kirjaa sen omaan kuvaussuunnitelmaan
- Kuvaussuunnitelman tekeminen
 - o Katsotaan yhdessä esimerkkikuvia, joiden avulla voidaan yhdessä tarkastella kuvasommitelmia. Kuvien on hyvä olla erilaisia, esim. kuvia läheltä, kaukaa, ihmisiä eri asennoissa tai sommitelmia esineistä.

- Jokainen valitsee yhden esimerkkikuvan, jonka pohjalta kuvaussuunnitelmaa lähdetään toteuttamaan
- Kuvaussuunnitelmaan kirjataan ylös, mitä kuvassa näkyy, kuvausrekvisiitat sekä missä kuva otetaan
- Jos iloa tuottava asia liittyy esim. harrastukseen, voi asiakas tuoda kuvausrekvisiittaa kotoaan kuvauspäivää varten
- Päivän purku: fiilikset päivästä ja palaute
 - Tärkeää on varata purulle riittävästi aikaa, jotta päivän aikana tapahtuneet niin hyvät kuin huonot tapahtumat ehditään käymään rauhassa läpi ja jotta kaikille jäisi päivästä hyvä mieli.

Esimerkki kuvaustyöpajan rungosta:

- Aloitust: kuulumiskierros
- Aikataulun läpikäynti
- Kerrataan päivän teema ja jokaisen kuvaussuunnitelma
 - Tarkistetaan, onko tarvittavat rekvisiitat esillä
- Kuvaukset
 - Kuvausaika on hyvä miettiä etukäteen, esim. 30 min / osallistuja
 - On hyvä sopia etukäteen ryhmän kanssa, saako muut olla läsnä kuvaustilanteessa
- Kuvien läpikäynti, suosikkien valitseminen ja mahdollinen tulostus. Jos kuvia on paljon, niin kuvien läpikäymiseen ja valitsemiseen on hyvä varata riittävästi aikaa.
- Päivän purku: fiilikset päivästä ja palaute
 - Tärkeää on varata purulle riittävästi aikaa, jotta päivän aikana tapahtuneet niin hyvät kuin huonot tapahtumat ehditään käymään rauhassa läpi ja jotta kaikille jäisi päivästä hyvä mieli.

HARJOITUS 3: Kuvaan asian, joka tuottaa minulle iloa

Elämässä on asioita, jotka tuottavat meille iloa. Mieti, mitkä asiat tuottavat sinulle iloa. Valitse niistä yksi ja mieti, miten kuvaat sen. Miten saat ilon näkymään valokuvassa?

Kirjoita tähän, mitkä asiat tuottavat sinulle iloa?

Merkitse niistä yksi, jonka haluat ottaa aiheeksi valokuvaan.

Kuvaussuunnitelma:

- Mitä kuvassa näkyy?

- Mitä kuvausrekvisiittaa haluat käyttää?

- Missä kuva otetaan?

Apusanat harjoitukseen 3

ELÄIMET

KIRJASTO

KISSAT

ASKARTELU

KOIRAT

KÄSITYÖT

METSÄ

PIIRTÄMINEN

HIIHTÄMINEN

VÄRIT

HYVÄ RUOKA

SUKLAA

MUSIIKKI

TV-SARJAT

LIIKUNTA

ELOKUVAT

YSTÄVÄT

PULLA

HYMY

PELAAMINEN

LUONTO

AUTOT

TANSSI

TAIDE

VAHVUUDET, ITSETUNTEMUS JA ITSEILMAISU

Teeman vahvuudet, itsetuntemus ja itseilmaisuus tarkoitus on vahvistaa itseluottamusta ja tunnistaa omaa osaamistaan. Tehtävän tavoitteena on tukea ryhmäläisten rohkeutta ilmaista itseään ja tuoda omaa työelämään liittyvää osaamista esille.

Teemaa on hyvä käsitellä ryhmän kanssa yhteisesti keskustellen. Keskustelussa syntyneitä ideoita ja sanoja voi kirjoittaa ylös taululle kaikkien nähtäville. Keskustelun tukena voi käyttää apukysymyksiä, kuten

- Missä asioissa olet hyvä?
- Millaisia ominaisuuksia sinulla on?
- Minkä työtehtävän osaat hyvin?
- Mistä asioista olet saanut muilta positiivista palautetta?

Esimerkki suunnittelutyöpajan rungosta:

- Aloitus: kuulumiskierros
- Aikataulun läpikäynti
- Keskustelua harjoituksen teemasta
 - o Keskustelua mitä vahvuuksilla tarkoitetaan. Aiheen voi rajata koskemaan esim. luonteenpiirteitä tai taitoja/osaamista, joita tarvitaan työelämässä.
 - o Kirjataan yhteisesti ylös sanoja vahvuuksiin liittyen. Tarvittaessa voi hyödyntää valmiiksi tulostettuja apusanoja.
 - o Vahvuuksiin liittyviä ominaisuuksia voi työstää myös yhdistelemällä tulostettuja sanoja eri ammatteihin. Työskentelyssä voi hyödyntää kuvakorttien ja sanojen yhdistelyä.
- Jokainen valitsee itselle yhden tärkeän vahvuuden ja kirjaa sen omaan kuvaussuunnitelmaan
- Kuvaussuunnitelman tekeminen

- Katsotaan yhdessä esimerkkikuvia, joiden avulla voidaan yhdessä tarkastella kuvasommitelmia. Kuvien on hyvä olla erilaisia ja kuvata vahvuuksiin liittyviä asioita, jolloin abstraktimmat käsitteetkin voivat olla helpommin työstettäviä omaan valokuvaan (esim. miltä rauhallisuus voisi näyttää valokuvassa).
- Jokainen valitsee yhden esimerkkikuvan, jonka pohjalta kuvaussuunnitelmaa lähdetään toteuttamaan
- Kuvaussuunnitelmaan kirjataan ylös, mitä kuvassa näkyy, kuvausrekvisiitat ja missä kuva otetaan
- Päivän purku: fiilikset päivästä ja palaute
 - Tärkeää on varata purulle riittävästi aikaa, jotta päivän aikana tapahtuneet niin hyvät kuin huonot tapahtumat ehditään käymään rauhassa läpi ja jotta kaikille jäisi päivästä hyvä mieli.

Esimerkki kuvaustyöpajan rungosta:

- Aloitus: kuulumiskierros
- Aikataulun läpikäynti
- Kerrataan päivän teema ja jokaisen kuvaussuunnitelma
 - Tarkistetaan, onko tarvittavat rekvisiitat esillä
- Kuvaukset
 - Kuvausaika on hyvä miettiä etukäteen, esim. 30 min / osallistuja
 - On hyvä sopia etukäteen ryhmän kanssa, saako muut olla läsnä kuvaustilanteessa
- Kuvien läpikäynti, suosikkien valitseminen ja mahdollinen tulostus. Jos kuvia on paljon, niin kuvien läpikäymiseen ja valitsemiseen on hyvä varata riittävästi aikaa.
- Päivän purku: fiilikset päivästä ja palaute
 - Tärkeää on varata purulle riittävästi aikaa, jotta päivän aikana tapahtuneet niin hyvät kuin huonot tapahtumat ehditään käymään rauhassa läpi ja jotta kaikille jäisi päivästä hyvä mieli.

HARJOITUS 4: Kuvaan oman vahvuuteni / supervoimani

Omien vahvuuksien tunnistaminen ja sanoittaminen on tärkeä taito myös työelämässä. Harjoitus liittyy itsetunnon, itsearvostuksen ja itseluottamuksen vahvistamiseen.

Mieti:

- Millainen olet?
- Missä olet parhaimmillasi?
- Mitä osaat tai missä olet hyvä?

Kirjoita tähän missä asioissa olet hyvä?

Merkitse niistä yksi, jonka haluat ottaa aiheeksi valokuvaan.

Kuvaussuunnitelma

- Mitä kuvassa näkyy? Pohdi, miten saat vahvuuden näkyville kuvaan.

- Mitä kuvausrekvisiittaa haluat käyttää?

- Missä kuva otetaan?

Apu sanat harjoitukseen 4

ILOINEN	LUOVA
ROHKEA	TYKKÄÄ ESIINTYÄ
AVULIAS	MYÖTÄTUNTOINEN
SINNIKÄS	KÄRSIVÄLLINEN
TARKKA	AHKERA
YSTÄVÄLLINEN	VIIHTYY SEURASSA
SIISTI	MUSIKAALINEN
RAUHALLINEN	UTELIAS
TAITEELLINEN	ELÄINRAKAS
VAHVA	HUUMORINTAJUINEN

HYVÄ LASKEMAAN

JÄRJESTELMÄLLINEN

INNOSTUU HELPOSTI

HYVÄ ANTAMAAN NEUVOJA

HYVÄ NOUDATTAMAAN OHJEITA

TAITAVA TEKEMÄÄN KÄSILLÄ

Esimerkkikuvat Pixabay.com

